

EESTI. RIIGIKOGU

Riigikogu üldkoosoleku
stenograafilised aruanded ja nende
lisad : I koosseis : V istungjärk : 6. ja
7. koosolek : 1939

[Tallinn]

1939

Tartu Ülikooli Raamatukogu: B-934

EOD - Trükise digitaalkoopia ehk e-raamatu tellimine (eBooks on Demand EOD): miljonid raamatud vaid hiireklõpsu kaugusel rohkem kui kaheteistkümnes Euroopa riigis!

Täname Teid, et valisite EOD!

Euroopa raamatukogudes säilitatakse miljoneid 15.-20. sajandi raamatuid. Kõik need raamatud on nüüd kättesaadavad e-raamatuna - vaid hiireklõpsu kaugusel 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Tehke otsing mõne EOD võrgustikuga liitunud raamatukogu elektronkataloogis ja tellige raamatust digitaalkoopia ehk e-raamat kogu maailmast. Soovitud raamat digiteeritakse ja tehakse Teile kättesaadavaks digitaalkoopiana ehk e-raamatuna.

Naudi oma EOD e-raamatut!

- Saa originaalse raamatu ilme ja tunnetus!
 - Saate kasutada standardtarkvara digitaalkoopia lugemiseks arvutiekraanil, suurendada pilti või navigeerida läbi terve raamatu.
 - *Otsi & leia*:* Saate kasutada üksikterminite täistekstotsingut nii ühe faili kui failikomplekti (isikliku e-raamatukogu) piires.*
 - *Kopeeri & kleebi teksti ning pilte*:* Saate kopeerida pilte ja tekstiosi teistesse rakendustesse, näiteks tekstitöötlusprogrammidesse.
- *Pole kättesaadav kõigis e-raamatutes.

Tingimused

EOD teenust kasutades nõustute Te tingimustega, mille on kehtestanud raamatut omav raamatukogu

- Tingimused: <https://books2ebooks.eu/csp/et/utl/et/agb.html>

Rohkem e-raamatuid

Seda teenust pakub juba 40 raamatukogu enam kui 12 Euroopa riigis. Otsi teenuse raames pakutavaid raamatuid: <https://search.books2ebooks.eu>
Lisainfo aadressil: <https://books2ebooks.eu/et>

RIIGIKOGU ÜLDKOOSOLEKU
STENOGRAAFILISED
ARUANDED
JA NENDE LISAD

I KOOSSEIS
V ISTUNGJÄRK
6. JA 7. KOOSOLEK

1939

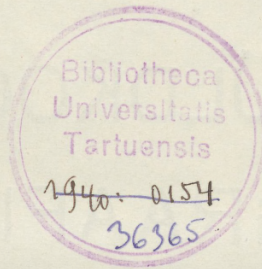
RIIGIKOGU ÜLDKOOSOLEKU
STENOGRAAFILISED
ARUANDED
JA NENDE LISAD

I KOOSSEIS
V ISTUNGJÄRK
6. JA 7. KOOSOLEK

1939

6569

2.

Riigi Trükikoda, 1939

B-934

Sisukord.

I.

Juhatajad.

Riigivolikogu Esimees O. Pukk	Stenograaf. aruande lk.: 67—69, 71—84, 84—93, 93—95.
---	---

II.

Otsused.

Kaitseseisukorra väljakuulutamise kohta	Stenograaf. aruande lk.: 71—84, 84—93, 93—95.	L I S A	nr.nr.: 3, 4.	lk.: 97.
---	--	---------	------------------	-------------

III.

Vabariigi Valitsuse teadaanne.

Peaminister J. Uluots'alt	Stenograaf. aruande lk.: 67—69.
-------------------------------------	------------------------------------

IV.

Komisjonide täiendavad valimised.

Muudatused komisjonide koosseisus	Stenograaf. aruande lk.: 71.
---	---------------------------------

V.

Kõnelejad.

Jalak, K. E.	Stenograaf. aruande lk.: 77, 78.	Metslang, L.	Stenograaf. aruande lk.: 79, 92, 92.
Johanson, L.	79, 83, 83, 83.	Tõnisson, J.	93.
Jõeäär, A.	72, 75, 75, 76.	Uluots, J.	67, 87.
Jürima, A. (Järvam.)	84, 85, 93.	Vahter, L.	71, 94.
Lövi, O.	86, 86, 86, 87, 87, 87, 87, 94.		

RIIGIKOGU

6. üldkoosolek.

V istungjärk.

18. oktoobril 1939.

Sisu:

1. Vabariigi Valitsuse teadaanne.

Koosoleku avab Riigivolikogu Esimees
O. Pukk kell 17.08.

Kohal Riigivolikogu Peasekretäri k.t.
P. Malvet.

1. Vabariigi Valitsuse teadaanne.

Juhataja: Teadaanne toimub Riigikogu töökorra seaduse § 17 ettenähtud teadaannete korras, mille järgi läbirääkimisi ei ole ette nähtud.

Peaminister J. Uluots: Kõrgesti austatud härra Esimees, kõrge kogu!

Meie elame praegu maailma ajaloo harukordsel ajal.

Rääkimata muust maailmast Kesk- ja Lääne-Euroopa suured rahvad on juba üle kuu aja asunud sõja seisundisse. Maailma meredel, eriti Euroopa osas, on kadunud merekaubanduse vabadus.

Suurte rahvaste heitlus on kaasa tõmmanud vähemaid ja väikerahvaid.

Ei ole aeg ega koht selgitada põhjusi, mis on esile kutsunud üleelatavoid tormitaolisi murranguid. Ei jõua inimõistus ka täpselt ette näha olustikku, mis kujuneb käesoleva murrangu lõpptulemusena. Selge on vaid see, et see poliitiline olustik, mis alles hiljuti oli Euroopas, on aset andmas uuele poliitilisele maailmale. Ühes sellega lasub kõikidel rahvastel, esijoones nende juhtkondadel, vastutav ülesanne viia rahvaid elusalt ja tervelt läbi tormiste aegade.

Neil oludel Vabariigi Presidendilt saadud ülesande teostamiseks kujundada Vabariigi Valitsuse uus koosseis, on püütud koondada vastutavale koostööle kõiki voolusid, mis esinevad Eesti rahvaesinduses. See püüd on võimalikus ulatuses teostunud. Kuigi mõni ringkond on vormilt jäänud valitsusest eemale valitsuse koostaja tahtest sõltumata, siiski sellele vaatamata püütakse sisult teostada ja jätkata kogu rahva ühendamise suunda. Praegust aega ja eriolusid silmas pidades Vabariigi Valitsuse uus koosseis esineb rahvaesinduse ees käesoleva seletusega teadaande kujul.

Kõigepealt Vabariigi Valitsus juhib tähelepanu rahvusvahelisele seisundile, milles Eesti asub.

Eesti Vabariigi välispoliitika üldsihiks on olnud poliitiliste ja majanduslikkude sõbralikkude suhete alalhoidmine nii oma naabritega kui ka teiste riikidega. Sellele püsivale sihile truuks jäädes on Eesti Vabariik sõlminud 28. septembril s.a. Nõukogude Liiduga olulise tähtsusega Moskva pakti, mis on meie sõbralikud suhted suure Idanaabriga asetanud usalduslikule vahekorrale ja vastastikusele abile. Hoolitsedes oma piiride ja nende juurdepääsuteede puutumatus eest, Nõukogude Liit on andnud kindlustuse, et ta ei taha ohustada tema naabruses asuvate väikeriikide iseseisvust ega end segada nende siseasjadesse. Nendel alustel teostub vastastikuse abistamise pakti elluviimine mõlema lepinguosalise poolt ausalt ja otsekoheselt.

Kõigi riikidega Vabariigi Valitsus püüab kujundada sõbralikke suhteid, eriti hoolitsedes Eesti majanduslikkude huvide eest. Praegu Euroopas asetleivas sõjas Vabariigi Valitsus taotleb Eesti erapooletuse säilitamist, seejuures kõigi vahenditega püüdes kaitsta majandusliku läbikäimise võimalusi välismaadega.

Välispoliitiline olustik ei saa ega või jätta avaldamata mõju Eesti siseriiklikule elule.

Mida enam pingeid väljaspool, seda rohkem peavad olema ühendatud ja koondatud kõik rahvast ja riiki hoidvad seismised jõud. Rahvuslik ühtehoiutunne peab läbistama kõiki meie kodanikke. Vabariigi Valitsus püüab omalt poolt soodustada selle ühtehoiutunde süvendamist, pehmenada vastuolusid ning luua lepliku koostöö tahet kõigi riiklikult hingestatud kodanikkude ja nende gruppide vahel. Lahkhelideks pole praegu aeg ega koht.

Iseteadev, kainelt arvestav, ühiselt tunde ja ühiselt teotsev ning ennast suveräänse rahvana hindav kodanikkond on see alus, kellele toetub ja kellega koos tahab teosteda Vabariigi Valitsus, ühtlustades ja korraldades ühiseid jõupingutusi. Samal ajal Vabariigi Valitsus tahab kasutada kõiki tema käsutuses olevaid vahendeid õigusliku korra ja üldise julgeoleku kindlustamiseks ning riigikaitse korraldamise jätkamiseks.

Eesti rahvas on töökas, kokkuhoidlik ning õigust ja rahu armastav rahvas. Neid Eesti rahva kõige väärtuslikumaid omadusi tahab

Vabariigi Valitsus alaliselt silmas pidada, kindlustades töö saamist, kokkuhoidliku elu ülalpidamist ning õiguslikku kaitset rahulikuks tööks ja tegevuseks.

Eesti ühiskondlikus-majanduslikus korras tahab Vabariigi Valitsus säilitada kõike seda, mis on Eesti rahva õigustunde ja elukogemuste väärtuslik vara. Samal ajal ta peab vajalikuks seda korda täiendada ja parandada nõnda, et kõik kihid ja kutsed nagu väärtuslikud osad ühes ja samas kehas oleksid õiglaselt ja võimalikult võrdselt kindlustatud.

Toetudes Vabariigi Presidendi usaldusele Vabariigi Valitsus ühtlasi tahab olla usaldusosaline rahvaesinduses ning kogu Eesti riiklikult mõtlevas elanikkonnas. Ta tahab hoida ja kaitsta Eesti Vabariigi põhiseaduslikku korda ning selle korra alusel seisvaid asutisi.

Teadlik selles, et praegune erakordne aeg võib tuua ootamatuid eriülesandeid, Vabariigi Valitsus tahab kinni pidada eeltoodud põhi-joontest oma tegevuses välis- ja sise poliitika alal. Ajaliselt kõige lähematest üksikkavadest oleks tähendada järgmist.

Sisepoliitika alal viimasel ajal asetleidnud välispoliitilised sündmused kirjutavad ette ka uusi ülesandeid. Enam kui kunagi varem on tarvis kõikide isamaaliselt hingestatud kodanikkude ühtekuuluvus ja ühistöö.

Rahvast ei saa jätta kõrvale pealtvaatajaks, vaid rahva isetegevusele tuleb aidata kaasa, sest praegusel ajal ka ühiskonnal on täita suured ülesanded.

Ametliku informatsiooni suhtes tuleb teha vajalikke ümberkorraldusi.

Omavalitsus, kui meie kõige vanem seltskondlik-riiklik korraldus, tuleb nüüd pärast valimisi täiel määral rakendada ülesehitavale tööle, et ta teeniks kõikide rahvakihtide usalduse ja austuse.

Hoolikalt tuleb selgitada riigi piiri aladel kohalikke ja rahvuslikke iseäraldusi ja erivajadusi ning teha vastavaid korraldusi.

Riigi sisemise korra ning julgeoleku eest tuleb hoolt kanda ning iga kodaniku erilise kohus on praegusel erakorralisel ajal korda austada ja pidada. Kindel õiguslik kord peab kõigisse sisendama kindlustunde ning rahuliku töömeeleolu.

Riigikaitse alal tuleb jätkata oma riigikaitse korraldamist ning sõjaväe moderniseerimist ning tugevdamist, kaitseliidule kui vabatahtlikule kaitseorganisatsioonile tuleb osutada väarikat toetust.

Majanduselu korraldamisel nõuab praegune olukord tugevat aktiivsust, et kindlustada meie majandusaparaadi häirimatut edasitöötamist ja töömahu alalhoidu ning ära hoida üldise elutaseme põhjendamatut nõrgenemist.

Juba algatatud väliskaubanduse suhete ümberkorraldamist tuleb ellu viia, et kindlustada meie rahvamajandusele uusi teid kõikide saaduste turustamiseks ja kõikide tarbe- ning toorainete saamiseks.

Tuleb valvata ning juhtida, et tekkinud võimaluste ulatuses korrapäraselt, ratsionaalselt ja õiglaselt sünniks rahva varustamine ja kõikide tootmisvahendite tööle rakendamine.

Paratamatute tagasilöökkide tasakaalustamiseks töömahu algatab Vabariigi Valitsus uusi töökavasid. Esiolguks võiks sellistena nimetada põlevkivitööstuse laiendamist, fosforiiditööstuse rajamist ja väljaarendamist oma superfosfaadi tööstuseks; elektrifitseerimise suurkava teostamisele asumist, maanteedevõrgu korraldamist ning Abja-Valga raudtee väljehitamist.

Hindade põhjendamatut tõusu tuleb kindla ja üksikasjaliku kontrolliga ära hoida. Välis- ja veohindade paratamatute tõusude tõttu tekkivat osalist elukallidust tuleb tasakaalustada tasude vastavate reguleerimistega eeskätt lasterikastele väikesepalgaliste tööliste ja ametnikkudele.

Tulevad võtta sundreguleerimisele väikekorterite üürihinnad, kus nendega on mindud liiale. Uute väikekorterite juurdeehitamise võimaldamiseks ja soodustamiseks esitab valitsus kõige lähema aja jooksul vastavad kavad.

Kuna eeltähendatud tarvidused panevad erilisi ülesandeid ka riigieelarvele, siis tuleb siin läbi viia raudse kokkuhoiu põhimõte praeguses olukorras mittevajalikkude kulude osas. Ühtlasi tuleb leida uusi tulusid, eeskätt konjunktuurist tulenevate lisakasude arvel.

Kokkuhoidu tuleb arendada ka kogu rahvamajanduse ulatuses, eriti igasuguste toorainete ja töömeetodite kasutamisel.

Kütteturg tuleb ümberkorraldamisele, et asendada väliskütte materjale ning säästa õli väljaveo suurendamiseks.

Liiklemise ja ehituste aladel arendada liiklemisteid majanduselu elustamise ja töömahu suurendamise suunas.

Kokkuleppe protokoll Eesti ja Saksa vahel 15. oktoobrist s.a. Eestis asuva Saksa rahvusrupi ümberasustamise kohta kujundab murranu Eesti elanikkonna seni sajandeid kestnud ajaloos. Eesti Vabariigi Valitsus taotleb selle kokkuleppe mõlemalt poolt heausklikku teostamist, kahjustamata Eesti majanduslikku elu.

Põllumajanduse alal Vabariigi Valitsus püüab seda majandusharu üle aidata tänavuse majandusaasta ebasoodsatest mõjutustest, õigeaegselt leida vahendeid tööjõu küsimuse lahendamiseks tuleval kevadel, maapoliitika osas — seada sihiks igale perekonnale oma kindla

kodu soetamine ning põllutöölisele vanuse ja invaliidsuse puhul elatise võimaldamine, rannarahvale töö ja ülalpidamise võimaluste suurendamiseks kalapüügi avardamine ning saagi ümbertöötamise ja turgude korraldamine.

Sotsiaalalal tuleb jätkata rahva tervishoiu, hoolekande ja üldise heaolu arendamist ning lasterikaste perekondade eest hoolitsemist koostöös seltskondlike organisatsioonidega. Tööliste küsimustes esitada seadused, mis laiendavad haiguskindlustust uutele tööaladele, korraldavad esialgselt vanade tööliste kaitset ning hiljem nende kindlustamist vanaduse ja invaliidsuse puhul ning laiendavad senise tööliste palgalise puhkeaja seaduse ulatust ja puhkeaja pikkust; toetada tööliste isetegevust ning kaasa aidata kutseorganisatsioonidele ruumide muretsemisel.

Hariduse alal süvendada ja täielikumalt võimaldada algkooli kui rahvahariduse aluse õppe- ja kasvatustöö teostamist, hoolitseda järel- ja eelkooli küsimuste otstarbeka lahendamise eest, keskkoolide ja gümnaasiumide alal viia lõpule teostatav reform andekuse edasijõudmise kindlustamise suunas ning rahva ja riigi vajaduste ja võimaluste kohaselt jätkata kutsehariduse otstarbekat edasiarendamist, kindlustada kõrgemate õppe- ja uuri-

misasutiste rahulikku tööd, noorsoo ja vabahariduse alal arendada tublide ja riiklikult hingestatud kodanikkude järelkasvu.

Õiguse ja õigusmõistmise alal arendada kindlat õiguslikku korda ning seaduste ja seaduslike määruste austamist ja täitmist nii võimuesindajate kui ka kodanikkude poolt; jätkata seaduste kodifitseerimise tööd ning esitada juba valminud suuremaid seaduseelnõusid, nagu tsiviilseadustik ja tsiviilkohtupidamise seadustik, samuti seaduseelnõusid, mis tingitud viimaseaja sündmusist.

Olles eeltoodud viisil kirjeldanud oma tegevuse põhi- ning alussuunad ning ka mõningad üksikasjalikumad kavatsused, Vabariigi Valitsus tahab lõpul veel kord toonitada praegust tõsist olustikku kogu meie lähemas ümbruses. Eelkirjeldatud ühistel jõupingutustel tahab Vabariigi Valitsus säilitada, edasi viia ning arendada Eesti rahvast ja riiki selles sügavas usus paremasse tulevikku, mis on kandnud Eesti rahvast läbi aegade saatuse ning igavesti elanud Eesti rahvas, ta paremate poegade ja tütarde hingesügavuses.

Juhataja: Päevakord on läbi.

Lõpetan Riigikogu üldkoosoleku.

Koosolek lõpeb kell 17.25.

O. Pukk.

Koosoleku juhataja.

P. Malvet.

Riigivolikogu Peasekretäri k.t.

RIIGIKOGU

7. üldkoosolek.

V istungjärk.

26. oktoobril 1939.

Sisu:

1. Muudatused komisjonide koosseisus.
2. Vabariigi Presidendi otsus kaitseseisukorra väljakuulutamise kohta.

Koosoleku avab Riigivolikogu Esimees **O. Pukk** kell 10.15.

Kohal Riigivolikogu Peasekretär **E. Maddisoo**.

1. Muudatused komisjonide koosseisus.

Riigivolikogu Peasekretär E. Maddisoo: Riigikogu üldkoosoleku juhatusesele on tulnud järgmised kirjad:

„Riigikogu üldkoosoleku Juhatusesele. Palun mind lugeda lahkunuks kodukorra komisjonist, arvates 12. okt. 1939. J. Uluots.“

„Riigikogu üldkoosoleku juhatusesele. Palun mind lugeda tagasiastunuks Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjonist. Tallinn, 26. okt. 1939. a. O. Pukk.“

Juhataja: Rvkl. Suursööt'ilt on ettepanek, valida Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjoni liikmeks rvkl. Perens ja kodukorra komisjoni liikmeks rvkl. Anderkopp.

Rvkl. Jalak'alt on ettepanek, valida Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjoni liikmeks rvkl. Tõnisson ja kodukorra komisjoni liikmeks rvkl. Köster.

Kuna on tehtud rohkem ettepanekuid, kui komisjonides vabanenud kohti, siis kuuluvad kandidaadid üksikult hääletamisele. Põhiseaduse § 64 järgi teeb Riigikogu üldkoosolek oma otsuse koosolevate liikmete häälteenamusega. Ma palun kindlaks teha koosolevate liikmete arv. (Helistatakse kõrvalruumesse.)

Ma asun hääletamisele ettepanekute esitamise järjekorras.

Esimesena tuleb hääletamisele rvkl. Suursööt'i ettepanek, valida Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjoni liikmeks rvkl. Perens. (Hääletatakse.)

Kes on selle poolt, et rvkl. Anderkopp valitaks kodukorra komisjoni liikmeks? (Hääletatakse.)

Teen teatavaks, et rvkl. Jalak on oma ettepaneku tagasi võtnud.

Edasi on mul teatavaks teha järgmine teadaanne Riigikogu üldkoosoleku juhatusesele, nimelt rvkl. Penno teatab, et ta astub tagasi kodukorra komisjonist, ja teeb ühtlasi ettepaneku,

valida kodukorra komisjoni liikmeks rvkl. Köster.

Panen hääletamisele rvkl. Penno ettepaneku, valida kodukorra komisjoni liikmeks rvkl. Köster. (Hääletatakse.)

Teen teatavaks hääletamise tulemused. Koosolijaid on 102. Hääli on saanud: rvkl. Perens — 72, rvkl. Anderkopp — 78 ja rvkl. Köster — 69, — seega on kõik esitatud kandidaadid valitud vastavaisse komisjonidesse.

2. Vabariigi Presidendi otsus kaitseseisukorra väljakuulutamise kohta.

Üldkomisjoni aruandja L. Vahter: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vabariigi Presidendi otsusega 8. septembrist 1939 on välja kuulutatud kaitseseisukord üheks aastaks, arvates 12. septembrist 1939. Sisult tähendab see senikehtinud kaitseseisukorra pikendamist. Põhiseaduse § 144 kohaselt on esitatud Presidendi otsus Riigikogu üldkoosolekule, kes võib oma seadusliku koosseisu enamusega jätta Vabariigi Presidendi otsuse kinnitamata. Omalt vormilt vastab otsus Kaitseseisukorra seaduse § 5.

Käesolev küsimus oli arutusel Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjonis, kes leidis kaitseseisukorra käesoleval momendil vajaliku olevat ning otsustas esineda ettepanekuga Riigikogu üldkoosolekule kaitseseisukorra kohta tehtud otsus kehtivaks jätta.

Vabariigi Presidendi otsuse tegemise ajal oli Euroopas sõda puhkenud vaevalt üle nädala tagasi, kuid juba käis Poolas sõjaline tegevus täies ulatuses ning Poola oli juba sel ajal saanud rea purustavaid lööke. Poola alistumisega aga ei ole sõda veel lõppenud, vaid vastupidi, see võib tähendada alles suure ja kibestunud heitluse algust, kui rahu tulemata jääb, milleks aga lootused üha väiksemaks jäävad. Praegu ei ole ette arvestatav veel lõplikult, kes on selle hügelvõitluse partnerid ja millised on selle maailma-poliitilised tagajärjed. Kindel aga on, et see võitlus vee- retab määratud raskusi ette mitte ainult sõdijatele, vaid suuri raskusi ja kohustusi ka

kõrvalseisjatele. Juba on sõjapoliitiline konjunktuur sügavasti mõjutanud Eesti väliskui ka sisepoliitilist olukorda. Sellel Eesti rahvale nii vastutusrohkel ajaloolisel momendil on riikliku valitsemise üheks tähtsamaks ülesandeks säilitada sisemist rahu, et riiklik võim võiks kogu energia koondada sõja konjunktuurist tekkinud raskuste ületamiseks sisepoliitilisel alal ning et välispoliitilisel alal täita lojaalselt ülesandeid, mis muutunud olukord on Eesti rahvale ja riigile ette veeretanud. Selle sisemise rahu säilitamisel ei ole suure sisemise ülesehitusliku töö kõrval tähenduseta kaitseisukord, kuna ta annab kätte riiklikule valitusele käesoleva aja nõuetele vastava võimu intensiivsuse.

Läinud aastal avaldas Vabariigi Valitsus kaitseisukorra küsimuse juures lootust, et järgmisel aastal ei pruugi enam kaitseisukorda pikendada, kuna olude normaliseerimisel võib läbi saada normaalaja seadustega, neid vajalikul määral täiendades. Tekkinud sõjalukord ning rahvusvaheline pinevus ei lubanud neil lootustel teostuda. Sellepärast osutub hädavajalikuks kaitseisukorra pikendamine ühe aasta peale, mispärast teen Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjoni aruandjana ettepaneku:

„Vabariigi Presidendi otsus 8. septembrist 1939. a. kaitseisukorra väljakuulutamise kohta kogu Vabariigis üheks aastaks, arvates 12. septembrist 1939 kell 17, jätta kehtivaks.“

Juhataja: Ma teen teatavaks korra, mille järgi käesolev ettepanek hääletamisele tuleb. Põhiseaduse § 144 on järgmine kord maksma pandud: „Vabariigi Presidendi otsus kaitseisukorra väljakuulutamise kohta esitatakse Riigikogule hiljemalt seitsme päeva kestel arvates väljakuulutamisest. Riigikogu otsustab küsimuse üldkoosolekul. Kui Riigikogu oma seadusliku koosseisu enamusega otsustab Vabariigi Presidendi otsuse jätta kinnitamata, kaotab kaitseisukord kehtivuse Riigikogu otsuse väljakuulutamisega.“

Vastavalt sellele eeskirjale on Riigikogu üldkoosoleku juhatus eelmisel aastal — 2. novembril 1938 — otsustanud, et Põhiseaduse § 144 teise lõike järgi kuulub hääletamisele järgmine vormel:

„Vabariigi Presidendi otsus 8. septembrist 1939 kaitseisukorra väljakuulutamise kohta jätta kinnitamata.“

Kaitseisukorra küsimuse otsustamiseks ettevõetaval hääletamisel käime sama korra järgi, missugust korda meie juba oleme tarvitanud.

A. Jõeäär: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teen ettepaneku, vastu võtta järgmine otsus:

„Riigikogu üldkoosolek otsustab:

Vabariigi Presidendi otsus 8. septembrist 1939. a. kaitseisukorra väljakuulutamise kohta kogu vabariigis üheks aastaks, arvates 12. septembrist 1939. a. kell 17, — jätta kinnitamata.“

Selle ettepaneku põhjenduseks lubatagu mulle ette tuua järgmist: 1) Vormilisi põhjendusi selle otsuse kinnitamata jätmiseks: Nagu härra Esimees juba ette kandis Põhiseaduse § 144 teise lõike nõudel Vabariigi Presidendi otsus kaitseisukorra väljakuulutamise kohta esitatakse Riigikogule hiljemalt seitsme päeva kestel, arvates väljakuulutamisest.

8. septembri 1939. a. otsus kuulutati välja RT 74, 8. septembril 1939, tähendab samal päeval, järelikult oleks tulnud esitada Riigikogule hiljemalt 15. septembril. Riigivolikogu liikmetele kättesaadatud ärakirjast nähtub, et otsus on saadud Riigivolikogu kantseleis alles 4. oktoobril 1939. Järelikult seda Põhiseaduse nõuet ei ole täidetud, vaid seda on rikutud. Mis on selle rikkumise tagajärg? Harilikudes seadustes näiteks kaebelusele edasi-kaebamiseks ettenähtud tähtaja möödumisel saadetakse otsus täide, olgu see siis surmamõistmine või teine karistus. See on harilikus protsessuaalseaduses ettenähtud normi rikkumise tagajärg — õigused kaovad tähtaja möödalaskmisel. Põhiseaduse normid igatahes peaksid olema tähtsamad kui protsessuaalseaduses ettenähtud normid ja neist tuleks kinni pidada minu arvates kahtlemata. Tagantjärele seda heaks teha ei saa ja tagantjärele võib ainult konstateerida seda, et vahepeal kaitseisukord on kehtinud Põhiseaduse vastaselt. Põhiseaduse § 3 ütleb, et riigi võimu ei saa keegi teostada muidu kui Põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel ja Põhiseadus on vankumata juhteks Vabariigi Presidendi, Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja kohtute tegevuses. Minu arvates tuleks Riigikogul teha järeldused, mis on ette nähtud Põhiseaduse § 45 ja 58, ja ühtlasi jätta kinnitamata kaitseisukord. Need oleksid vormilised põhjendused.

Sisulisi põhjendusi lubatagu mul ette tuua järgmisi:

Härra Siseministri seletuskirjas 8. septembrist ettetoodud põhjendused on vananenud ja kuuluvad aegjärku, kus olukord oli sootu teine. Vahepeal on aset leidnud sündmused, mis välispoliitilist kui ka sisepoliitilist olukorda põhjalikult muudavad. 28. septembril 1939 Moskvas sõlmitud vastastikune abistamisakt Eesti Vabariigi ja Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vahel kõrval-

dab sõjavõimaluse mõlema lepinguosalise vahel vähemalt lähemaks kümneks aastaks ja kindlustab Eestile samaks ajaks teise lepinguosalise sõjalise abi otsese kallaletungi või kallaletungi ähvarduse puhul ükskõik missuguse Euroopa suurriigi poolt. Naabruses olevate väikeriikidega nende oma algatusel meil ei ole arvestatud sõjalist konflikti varem ega paista tulevikuski olukord kuidagi muutuvat.

Vabariigi Presidendi poolt 16. oktoobril 1939 ratifitseeritud protokoll Eestis asuva saksa rahvusgrupi Saksa riiki ümberasustamise kohta omab samuti põhipaneva tähtsuse. Kui see ka majanduslikult on Eestile tunduv, tähendab see siiski ühe õrna välispoliitilise küsimuse äralangemist.

Need mõlemad uued asjaolud mõjuvad selleks, et välispoliitilistel kaalutlustel kaitseisukorra pikendamiseks vajadus ära langeb, kui see vajadus 8. sept. võinuks olla. Rääkimata sellest, et niipea kui peaks tekkima olukord, mis nõuab mobilisatsiooni väljakuulutamist, siis mobilisatsiooni väljakuulutamisega hakkab Põhiseaduse nõudel kaitseisukord kogu riigis kehtima ilma välja kuulutamata, ning kestab kuni demobilisatsiooni lõpu väljakuulutamiseni.

See on õige, et rahvusvaheline olukord on pinev ja sõjaline tegevus välisriikide vahel Euroopa mandril kestab, kuid see olukord ei ole isegi kõigis väikeriikides, mis asuvad sõjalisele tegevusele palju lähemas piirkonnas kui Eesti, ning kus väline hädaoht on palju tõenäolisem ja ähvardavam kui meil, — välja kutsunud sõjaseisukorra väljakuulutamist ja kodanikkude põhiõiguste kitsendamist, rääkimata sellest, et isegi sõdivates demokraatlikkudes riikides kodanikkude põhiõigused sedavõrd piiratud pole, kui meil Eestis mitme aasta jooksul on olnud.

Nüüd tuleksid sisepoliitilised kaalutlused. Sisepoliitilistel kaalutlustel on kaitseisukorra pikendamiseks seda vähem vajadust.

Olen oma rohkearvuliste kokkupuutumiste tõttu nii töölistega, kui põllupidajatega ja töötavate haritlastega võinud kindlasti veenduda, et meie laialised töötavad hulgad tahavad seda, mida praegune valitsus pisut ebamäärasel kujul on öelnud olevat ka oma taotluse: enam vabadusi, kodanike põhiõiguste kindlustamist, võimalust legaalselt võidelda selle eest, mida seni sagedasti on peetud valitsusvõimu poolt mittelegaalseks.

Töölised, kelle peamine jõud seisab nende tüsedates kätes, millega nad on Eesti majanduselu ja sellega kogu Eesti riigi aluspõhja üles ehitanud, suudavad minu arusaamise järgi küllalt kainelt hinnata ühiskondlike jõudude vahetordi kui ka ümbrust, ning sellekohaselt hoi-

duda mõnikord meelitavate, kuid üle jõu käivate ülesannete lahendamata võtmisest. Minu arvates ei ole ka valitsuse aparaadid võinud konstateerida töölistekonnas muid püüdeid, kui vabaduse, töö ja leiva kindlustamise püüdeid, ja konflikt tekib valitsusvõimudega siis, kui nende hulkade arusaamise järgi neile ei anta vabadusi enese majanduslikuks ja sotsiaalseks kindlustamiseks ning algelisemakski poliitiliseks organiseerimiseks. Kuid just samad töölisringkonnad on arenenud küllalt kaugele selleks, et hinnata õieti enese kui inimese väärtust ja oodata ning nõuda enestele ka kodanikuõigusi. Kodanikuõiguste nõue on sama tugev ka haritlaste hulka, kelle arusaamise järgi kogu Eesti iseseisvus on mõeldav ainult demokraatia laialise arendamisega ühenduses. Kui mitme aasta kestel on puudunud kõige algelisemadki kodanikuõigused, siis ei ole imeks panna, kui on tekkinud väga laialine ja visa opositsioon valitsuse vastu. Selle opositsiooni vastu võitlemiseks aga edasi jätta kodaniku õiguste kitsendusi kaitseisukorra — õigemini sõjaseaduse — näol oleks ainult opositsiooni jäädvustamine ja suurendamine, sest iga survevahend toob uusi opositsiooni-elemente juurde. Ma kordan veel kord, laialised töötavad hulgad ootavad vähemasti Põhiseadusega kindlustatud kodaniku-põhiõigusi, ja kui valitsusjuhi teadaandel oli tõsi taga, siis peaks praeguse valitsuse sihiks ja püüdeks olema kaitseisukorra kaotamisega tömmata aktiivseiks kodanikeks need rühmitused, kes seni on paratamatult pidanud olema õiguslike vaeslaste osas.

Peaks aga leiduma oma ilmavaate poolest paremale tiivale kuuluvate isikute seas mehi, kes julgeksid katset teha Eesti Vabariigis Põhiseadusega maksmapandud riigikorra vägivaldseks muutmiseks, kasutades nende kasutuses olevaid võimuvahendeid ja reaalseid jõude, ja kui nende vaoshoidmiseks arvatakse vaja olevat Kaitseisukorra seadust, siis olen kindel, et kui seda tahetakse, saadakse nende härradega valmis ka ilma Kaitseisukorra seaduse abita; kui aga ei taheta, siis ei aita ka kaitseisukord siin midagi. Ja korra alalhoidmiseks nende elementide vastu ei keelaks meie töötajate suured hulgad oma aktiivset toetust valitsusele, olgugi see valitsus ise vastuvõtmatu. (Vahelhüüded.) Ma ütlesin „sel juhul“, aga ei ole öelnud, et see valitsus oleks käesoleval juhul vastuvõtmatu.

KrS § 74 võimaldab harilikkudele kohtutele ka rahuajal määrata sarnaste katsete eest karistusena surmanuhtluse, ka katse korral. Ma arvan, selle arvamise vastu ei peaks ka kellelgi põhjust olema vaielda, et see surmanuhtlus, mida harilik kodanik kriminaalkohus

määrab, oma tagajärgede poolest täideviimisel osutub täpselt samasuguseks, kui sõjakohtu poolt määratud surmanuhtlus. Ei saa ka sõjakohus surmanuhtlust mõne astme võrra kõrgendada.

Vahe on vaid selles, et harilikudes kriminaalkohtutes kaebalusele on võimaldatud need minimaalsed õigusmõistmise garantiid, mis sõjakohtutes kahjuks puuduvad. Meie ei taha, et need garantiid kodanikkudelt võetakse ja nõuame nende garantiide jaluleseadmist õigusemõistmise huvides ka võimalikele parempoolsetele riigikorra kukutajatele.

Kui võimule lähedalseisvad härrad minu seisukohtade puhul imestust avaldavad ja siingi oma arvamisega esineda võivad, et kaitseseisukorra puhul on kergem valitseda, et kõigest hoolimata erakordseil aegadel, — milles meie ju teadagi elame, — on mugavam erakordseid võimuvahendeid kasutada, siis pean teatama põhjused, mispärast meie oleme kaitseseisukorra vastu.

Kaitseseisukord asetab iga kodaniku ametnike, eriti politseiametnike, seadustega peaaegu piiramatult võimu alla. Administratiivkaristuste süsteem on seesugune, et tegelikult on võimalik iga kodanikku kuni kolmeks kuuks vanglasse eraldada, koonduslaagrisse asetada või oma alalisest elukohast piiramata tähtjaks välja saata. Mis siin on otsustajaks, on härra politseidirektori asetäitja arusaamine asjast, ja põhjused võivad olla ning tavaliselt ongi niisugused, mille eest kohus üldse ei karista, või mille eest kohus on juba karistanud ning administratiivkaristus ainult täiendab kohtulikku karistust. Mulle kõneles üks rahvasaadikuist, et eelmine Siseminister on just rõhutanud administratiivkaristuste vajadust neil juhtudel, kus kohus ei saa karistada, või tema arvates liiga nõrgalt karistab. Et meil politseiaparaat poliitilise politsei osas on võtnud enesele ülesandeid, mis ei kuulu üldse politseile, vaid et teda on kasutatud muudes huvides, seda teavad juba need rahvasaadikud, kes eelmist eelarvet vastavas komisjonis arutasid — ma ei hakka fakte enam ette tooma. Kuid administratiivkaristuste määramisel on mindud mõnikord äärmusteni, mida vaevalt uskuda saab.

Toon ainult ühe näite neist sadadest juhtudest, kus kodanikke on nende elukohast välja saadetud ja ühe aasta jooksul on väljasaadetute arv peaaegu kahekordseks kasvanud: 1937./38. aasta 67 pealt 1938./39. aastal 117 peale. Ja nende viimaste hulka kuulub ka juhtumine, kus ilma igasuguse poliitilise värvinguta kodanik, taluomanik, reservohvitser, kohaliku vallakohtu esimees, oma alalisest elukohast välja saadeti põhjendusel, et ta tekitavat oma kohtuprotsessidega rahva seas

ärevat meeleolu. Suurema osa oma protsessidest oli too lugupeetud vallakohtu esimees pealegi võitnud. Seal hulgas ka ühe, kus tunnistaja vaelevande eest mõneks aastaks vangimõisteti. Kuna selleks vangimõistetuks osutus üks mõjuvõimeline isikule südamelähedane daam, siis on arusaadav selle läbi tekitatud ärev meeleolu.

Värskeim juhtum on dr. Hion'i väljasaatmine selle eest, et ta Tartu rahvaülikoolis peetud loengus teemil „Inimene kriisides“, käsitades küsimust psühhiaatri seisukohalt teaduslikul pinnal, tõi selgituseks tegelikust elust üksikuid näiteid. Tartu elanikkond, teostades Põhiseadusega lubatud kõrgemat riigivõimu, oli äsja valinud dr. Hion'i kohaliku omavalitsuse esinduskogu liikmeks, kuid politseivõim osutus ülemaks kui kõrgeima riigivõimu teostaja tahe, ning Tartu linnavolikogu koosseis kujuneb teissuguseks.

Palju traagilisemaks kujuneb kaitseseisukorra tarvitamine õigusmõistmises. Ei kavatse lugupeetud rahvasaadikuid koormata paljude näidete toomisega sõjakohtute praktikast. Kuna kohtunikud on vaid inimesed, võivad nad oma otsustes ka parema tahtmise juures eksida. Nende võimalikkude eksituste parandamiseks võimaldatakse harilikudes kohtutes arutada suuremaid süüasju sisuliselt kahes kohtuastmes, kuna Riigikohus kolmanda — kassatsiooni — astmena valvab selle järele, et seadusi õieti käsitataks ja kohtupidamisel kinni peetaks seaduses ettenähtud vorminõuetest. Nii siis on kaebalusel asjus, kus karistus ületab 7 päeva aresti või 25 krooni rahatrahvi, võimalus hariliku kohtupidamise korra juures omi õigusi kaitsta kolmes kohtuastmes. On küllalt juhtumisi, kus esimese astme kohtu otsus muudetakse järgmise, kõrgema astme kohtu poolt ja pole ka sugugi haruldased need juhud, kus Riigikohus ka selle kõrgema kohtu otsused tühistab. Sõjaringkonnakohus arutab aga kohtuasju ainult ühes astmes.

Toon nüüd ühe näite, mis tõendab, et valitsusel Kaitseseisukorra seaduse abil võimalik on rahvaesindusest üksikuid liikmeid kõrvaldada, ilma et parlament selle kohta sõnagi saaks öelda, ilma et Riigikohus saaks kohtuotsust õiguslikult küljest kontrollida.

Riigivolikogu juhatuse teadaandest, mis ette kanti käesoleva istungjärgu esimesel koosolekul, kuulsid Riigivolikogu liikmed, et üks nende hulka kuulunud rahvasaadik A. Aben sõjaväe kõrgema kohtu otsusega 4. juulist 1939 on mõistetud viieks aastaks sunnitööle ja selletõttu Riigivolikogu juhatuse poolt loetud Riigivolikogu koosseisust väljalangenuks.

KrS § 79, milles ettenähtud süüteo eest A. Aben'it karistati, näeb küll ette karistusena

vaid vangistuse 2 nädalast kuni 3 aastani. Kuid asja just kaitseseisukorra tõttu ei antud hariliku kohtu kätte, vaid Sõjavägede Ülemjuhataja erilise käskkirjaga sõjaringkonnakohtu kätte, kes vangistuse asemel sunnitöö ja sunnitöö asemel surmanuhtluse võib määrata. Härra prokurör, kes nüüd juba Eesti tolmu oma jalgelt maha raputanud ja asunud teise pere-mehe teenistusse, nõudis 5 aastat sunnitööd, ja kohus täitis tema nõudmise.

Seadus ei nõua sõjaväe kõrgemalt kohtult, et ta tooks oma otsuses ette põhjendusi, millega ta leiab kohtualuse süü olevat tõendatud. Seega puuduvad need põhjendused ka A. Aben'i kohta tehtud otsuses.

Juhataja: Lugupeetud kõneleja, ma saan Teie kõnest nii aru, et tahate kritiseerida meie kohtuid ja öelda, et meie kohus ei ole erapooletu.

A. Jõeäär: Ma ei kavatseda seda teha, vaid väidan just vastupidist, et kohus ei ole kohustatud seaduse põhjal oma otsust põhistama. Kuid see on eriline kord ja võimalik kaitseseisukorra ajal. Et anda kujutust, milliste tõenduste põhjal erakorralistes kohtutes kaitseseisukorra ajal kohtualuseid süüdi mõistetakse, siis tähendan, et ainsaks tõenduseks A. Aben'i vastu, kes ennast süüdi ei tunnistanud, oli eeluurimisel antud kaaskaebaluse rõõn, mis juba kohtu-uurija juures tagasi oli võetud ja mida kaaskaebalune ka kohtus enam ei kinnitanud. Kohtus seletas kaaskaebalune, miks ta eeluurimisel ilmaaegu A. Aben'it rõõnanud. Mure oma õe ja teiste sugulaste saatuse pärast, kellest osa oli areteeritud, või keda ähvardati areteerida, sundinud teda nimetama kedagi isikut, kellelt ta lendlehed saanud. Ta valinud selleks ohvriks, kuna ta õiget süüdlast välja anda ei tahtnud, rvkl. Aben'i sellepärast, et viimast kaitsenud rahvasaadiku mandaat areteerimise eest ja ta olnud kindel, et kui ta kohtus seletab, et A. Aben süütu on, siis kohus ometi ilmsüüta inimest ilma ühegi tõenduseta süüdi ei saa mõista.

Juhataja: Kõneleja, ma leian, et arutate küsimust, mis kohtu poolt on juba lahendatud. Sellest seisukohast välja minnes, et Teie kritiseerite juba jõusseastunud kohtuotsust, palun sel teemil mitte enam edasi minna.

A. Jõeäär: Tulen järgmise kaitseseisukorrast tingitud asjaolu juurde. Seda teie teate kõik, et sõjaväe kõrgema kohtu otsustes sisuliste eksimiste parandamine edasikaebuse

teel ei ole võimalik ning et siin asja arutab ainult üks kohtuaste, ja seegi pole kohustatud, nii kui eelpool mainitud, oma otsust põhistama selle sisulises osas. On ainult üks tee, mis võimaldab revideerida vormilisi seadusrikkumisi, see on kassatsioonikaebuse esitamine Riigikohtule. Seda õigust käesoleval juhul kaebalune ka kasutas ja oli põhjust loota, et Riigikohus võib-olla vormilistel põhjustel seda otsust võiks revideerida. Ma ei hakka neid põhjusi siin ette tooma, see võib-olla viiks liiga kaugele, aga ma tähendan ainult, et kahjuks Riigikohus oma seisukohta selle üle avaldada ei saanud. Nimelt sellepärast, et Sõjavägede Ülemjuhataja kasutas oma õigust, mis seadus temale annab, mis temale on antud poliitiliste süütegude asjus tehtud otsuste puhul, kus karistusena määratud sunnitöö, ning jättis kassatsioonikaebusele käigu andmata. Seega oli kohtualuselt viimane võimalus võetud, mis seadus temale oma õiguste kaitseks andis.

Sarnased asjad võivad sündida ainult kaitseseisukorra kehtivuse ajal, ja kui sarnaseid abinõusid võimalik on ka edaspidi kasutada, siis ei ole ükski kodanik ega rahvasaadik kindlustatud, et teda sama saatus ei taba. Küsiks, miks ei anta sarnaste asjade arutamist harilikkude kohtute kätte? Ei ole põhjust harilikku kriminaalkohut kahtlustada, et ta mitte küllalt erapooletult õigust ei mõistaks.

Samasugune lugu on ka kõigis teistes riigi sisemist julgeolekut puudutavates küsimustes. Kehtivad Riigikorra kaitseseadus, Trükkiseadus, Koosolekute seadus, Ühingute ja nende liitude seadus — kolm viimast neist on dekreetidena kehtima pandud 19. aprillil 1938 — annavad politseile ja Siseministerriumile nii laialdased võimalused korra jaluleseadmiseks juhtudel, mis neis seadustes ette nähtud, et riigi sisemine julgeolek on ülimal määral ja mitmekordselt kaitstud ka ilma kaitseseisukorra abita.

Näiteks võib Siseminister ajalehtede ilmumise kuni üheks aastaks seisma panna, või tühistada erakuulutuste avaldamiseks ajalehele antud loa, nõuda vastutava toimetaja asendamist uue isikuga jne. Kehtiv Ühingute ja nende liitude seadus võimaldab ilma kaitseseisukorrata ka harilikul kõige rahulikumul ajal Siseministril sulgeda iga ühingu või liidu, kelle tegevus ähvardab riigi julgeolekut, avalikku korda või kõlblust, või kes arendab tegevust, mis: 1) rüübab Eesti riigi ja rahvuse au, 2) väärhindab, õõnestab või eitab kehtivat (mitte „demokraatlikku“ vaid „kehtivat“) riigikorda, 3) mis kõigutab lugupidamist riigi juhtivate võimukandjate ja riigi- ning omavalitsusasutiste vastu, 4) mis halvab riigi-

kaitset või rikub riigi välispoliitilisi suhteid, 5) mis õhutab vaenu või tekitab vastuolusid üksikute rahvakihtide või muude ühiskondlikkude rühmituste vahel või muul viisil kahjustab ühiselulise solidariteedi või rahva ühtluse kujunemist jne. Samuti võib Siseminister sulgeda iga ühingu või liidu, kelle tegevus on kaldunud kõrvale põhikirjas ettenähtud või asutamisel määratud sihtidest ja tegevusvahenditest, või kelle tegevus osutub sihituks poliitiliste parteide või erakondade sihtide taotlemisele. See õigus on Siseministril.

Siseminister võib kõrvaldada ühingute ja nende liitude organitesse kuuluvaid isikuid ja nende asemele määrata teisi. Isegi politseiprefekt võib peatada ühingu või liidu tegevuse kuni poole aastani, kui juhatus pole esitanud politseile nõutavaid teadaandeid juhatuse koosseisu ja asukoha kohta.

Kriminaalseadustiku vastavates paragrahvides on poliitiliste süütegude eest ette nähtud karimid karistused kuni surmanuhtluseni.

Eestis on seega päris normaalseteks aegadeks ja harilikudeks oludeks kehtima pandud normid, millistele võrdseid meie ei leia üheski demokraatlikus kultuurriigis. Milleks siis veel Kaitseseisukorra seadus? Kas neist abinõudest veel ei piisa?

Vahe seisab vaid selles, et harilikul ajal kodanikel on võimalik administratiivasutiste ja ametnikkude tegevuse ja otsuste peale kohtusse kaevata. Kaitseseisukorra kehtivusel on aga kohtud välja lülitatud, kodanik ei saa kaitsta omi õigusi ja valitseb mitte õigus, vaid võim. Näit. ei anta karistatud isikule isegi ärakirja juurdlust, et ta võiks mõne valetunnistaja vastutusele võtta, kelle ekslikule seletusele karistuse otsus rajatud, rääkimata sellest, et puudub võimalus kohtulikuks kaitseks, niipea kui otsus on rajatud Kaitseseisukorra seadusele.

Kontrastina, mis tõendab, et võimu poolt neid asju ei jälitata küllaldaselt, mida vaja on jälgida, ma võin tuua hiljutise massilise ja organiseeritult nii pealinnas kui üle kogu riigi korraldatud hirmu ja õuduse juttude levitamise, mis teatud poolt süstemaatiliselt teatud sihi saavutamiseks tekitati. Ma ei hakka neid juttusid siitkohalt kordama, kuid igaüks meist on neid kuulnud.

J u h a t a j a: Ma palun mitte ebamääraste süüdistustega esineda. Need võivad valesti tõlgitsemist leida.

A. Jõeäär: Ma ütlen, et neist mitte ainult sisemisele julgeolekule, vaid ka riigi majanduslikkudele huvidele kahjulikkude si-

hilikkude kuulujuttude levitajaist oleks jätkunud paar laevatäit Kihnu saatmiseks. See pärast ma arvan, et sellest võiks järeldada, et kaitseseisukorda kasutati viimastel aastatel ja kasutatakse mitte Eesti riigi ja rahva huvides, vaid vastupidi.

Sellepärast peaks olema arusaadav, miks see osa eesti tööliiskonnast, kes alati on võidelnud kodanikkude põhiõiguste ja demokraatlikkude vabaduste eest ja neid hindab kui Eesti sisemise julgeoleku ja korra kindlaid tugesid, oma esindajate kaudu eeltingimuseks tegi, millest olenes nende kihtide toetus lubamine praegusele valitsusele, et antaks lubadus kaotada kaitseseisukord selleks kindlaksmääratud tähtpäevaks, mis oleks võinud sündida sel teel, et Riigikogu jätab kinnitamata Vabariigi Presidendi otsuse kaitseseisukorra väljakuulutamise kohta.

See soov ei leidnud vastuvõtmist ja vahepeal tekib uusi fakte, mis panevad kartma, et sisepoliitikas ka juhtivate isikute vahetus ja demokraatlikkude tendentside lubadused ei ole muutnud kaitseseisukorra rakendamist ellu. Kahjuks on eelmise valitsuse pärandina tagandatud ühe suurema ametiühingu juhatus ja nimetatud uus juhatus. On jätkatud ka selle valitsuse ajal töölisringkondadesse kuuluvate isikute väljasaatmisi, keeldusi kõnelejate registreerimiseks, kes võimudele ei meeldi. Sotsiaalminister jätkab ametiühingute normaalpõhikirjade avaldamist, milliste järele keelatud on ühingute juhatustesse ja palgalistele kohtadele valida isikuid, kes kunagi oma eluaja kestusel on karistatud poliitiliste süütegude eest, kui need isikud muidu ka kõik oma kodanikuõigused tagasi saanud. Härrad juristid teavad, et ka kõige suuremad kriminaalkuritegijad saavad teatud aastate möödumisel peale karistuse ärakandmist kõik kodanikuõigused tagasi. Poliitiliste süütegude pärast karistatud isikutele aga määratakse nende põhikirjadega eluaegne lisakaristus, mida seni ükski kehtiv seadus ei võimaldanud. Ja seda teeb Sotsiaalminister, mitte Siseminister. Usaldusliku vahekorra tekkimiseks eeltõid sel viisil küll ei tehta.

Tahab Vabariigi Valitsus mitte ainult Riigivolikogu, vaid ka Eesti suure demokraatlikult mõtleva töötava rahvaenamuse usaldust hakata võitma, siis esineb ta ise praktikas Kaitseseisukorra seaduse halbade ja tõelist ärevust tekitavate tagajärgede likvideerimiseks vastavate korraldustega. Vastasel korral ei saa ta seda usaldust mitte. Meie väga kindel veendumus on, et Eesti riik ei saa sellest kasu, kui mitte ainult tööliiskummine ei aeta järkjärgult põranda alla, vaid kus ka demokraatlikud kodanlikud ringkonnad ei leia oma

riigis omariikluse peaidealide, mõtte-, sõna-, koosolekute- ja ühinemisvabaduse teostamist. Need nõuded on kõigi töötavate kihtide ühiseks südameasjaks. Meie ei soovita jätkata seda poliitikat, mille kohalikeks kandjaiks osutusid siin ja seal nähtavasti juba varem uut kodumaad otsinud ja nüüd seda leidnud härrad. Õiguslikku riiki ei ehitata üles kaitseisukorra seadusega, eriti veel mitte selle seaduse seesuguse rakendusega, kui oleme pidanud kogema väga mitme aasta jooksul.

Eesti riigil on valida: kas ta püsib vaba riigina töötavate kodanike koostöö viljana, või ta langeb, kui võim jääb püsima üle õiguse riigi sisepoliitika kuid samuti ka sotsiaalpoliitika juhtimisel. Eesti võib püsida ainult riigina, kus valitseb rahvas ja kus rahva vabadusi austatakse, ja ainult õigustega rahvas võib vabalt otsustada, missugust valitsust ta tunnustab, missugust ei.

Kui aga rahvas on tagasi saanud oma algelised kodanikuõigused, siis võime hakata ka usaldusküsimust ilma piinlikkuse tundeta arutama ja tööliste esindajad Riigivolikogus, töötava rahva ühtlusrühma kuuluvad rahvaesindajad, ei jätaks siis valitsust toetuseta nende kahtlaste jõudude vastu, kellele rahva vabadused ei meeldi.

J u h a t a j a: Ma teen teatavaks, et rvkl. Jõeäär'e ettepanek ettepanud kujul ei saa tulla hääletamisele järgmistel põhjustel.

Ma tein algul teatavaks korra, mille järgi Riigikogul tuleb hääletamisel toimida, ja vormeli, mis kuulub Põhiseaduse § 144 teise lõike järgi Riigikogu üldkoosolekul hääletamisele. Vormeli tekst on järgmine: „Vabariigi Presidendi otsus 8. septembrist 1939 kaitseisukorra väljakuulutamise kohta jätta kinnitamata.“

Rvkl. Jõeäär'e ettepanek on aga lisandustega ja tingimustega. On märgitud aeg, mis-sugusest kuupäevast ja kellajaast peale see otsus kehtivuse kaotab. Seepärast teen teatavaks, et Põhiseaduse § 144 alusel see ettepanek esitatud kujul hääletamisele ei tule.

K. E. J a l a k: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Aasta on sellest möödas, kui siitsamast kõrgelt kõnetoolilt arutati kaitseisukorra pikendamise küsimust. Aasta tagasi näidati siit väga selgelt, et rahvas ei soovi kaitseisukorra edasikestmist ja tollekordne härra Peaminister andis töötuse, et kaitseisukord ei kesta mitte enam kui ühe aasta. Nüüd on aasta möödunud ja meie seisame jälle sama seaduse, s. o. kaitseisukorra edasikehtimise arutamise juures. Ainult selle vahega, et surmale on suikunud endine valitsus, —

kahju ma sellest ei tunne, tunnen vaid kergendust. Rahva tahe on Jumala tahtmine ja see pidi nii sündima. Mis lahkunud valitsusest arvasid laiad rahvahulgad, seda teavad lugupeetud Riigikogu liikmed väga hästi.

Üks põhiline viga oli see, et lahkunud valitsus peamiselt kaitseisukorra abil ja ei arvestanud laiade rahvahulkade soove ega meeleolusid. Valitsus küll lahkus, aga raske koorma jättis ta maha, see on kaitseisukorra kehtivuse.

Ma pole oma iseloomult kärsitu, tormaja, aga olukord on kujunenud niisuguseks, et vaikimine oleks kuritegu. Meie sisepoliitilises olukorras on otse kuulmatu lugu, et rahvast valitsetakse juba aastaid sõjaseaduse või niinimetatud Kaitseisukorra seaduse abil. Ikka ja jälle leiutatakse ettekäandeid, kuidas seda seadust pikendada. Kord öeldakse, põhjustab seda sise- kord jälle välispoliitiline olukord.

Selle seaduse alusel saadab sisekaitse ülem inimesi, kes julgevad oma õigusi nõuda, asumisele, kaugele oma elukohtadest. Selle seaduse alusel vägistatakse ajakirjandust, määratakse kõrgeid trahve iga vabamõttelisema lause eest. Selle seaduse alusel võetakse kodanikkudelt nende algelisemadki vabadused. Selle seaduse alusel väänatakse isegi demokraatia mõistet, rääkides juhitud demokraatiast. Siit kõnetoolilt on juba varem kinni naelutatud, millised olid tegelikult Riigivolikogu valimised, see oli valimiste üle lausa irvitamine. Praegu tahaksin tuua esile omavalitsuse valimisi, mis toimusid 15. ja 16. oktoobril ja mille puhul jälle tarvitati kaitseisukorra kitsendusi. Ka siin polnud demokraatlikkudest valimistest jälgegi. Tahtsime Tartus välja anda väikest lendlehte. Sellele olid märgitud kandidaatide nimed, igas jaoskonnas esinevad, ja teksti ainult niipalju, et eelolevatel valimistel lähevad organiseeritud töölisel, vabameelsed kodanlased ja haritlased valimistele ühise demokraatliku rindena. Saatime käsikirja prefektuuri. Seal arvati, et võib trükkida. Trükkisimegi, kuid siis keelati trükkikojal ära. Öeldi, et ei tohi tarvitada sõnu „demokraatlik rinne“. Tegime uue käsikirja. Seal oli öeldud: „Tõsised demokraadid, organiseeritud töölisel, vabameelsed kodanlased ja haritlased esitasid järgmised kandidaadid, keda nende mõtteosalised igas ringkonnas valivad.“ Prefektuur vaatas esimesed äratõmbed läbi ja lubas trükkida. See oli õhtul. Hommikul keelati jälle ära, ei tohi tarvitada sõnu „Tõsised demokraadid, organiseeritud“ ega „vabameelsed“. Ja nii meid siis vintsutati ja nõnda tehti meil siis demokraatlike valimisi. Lõpuks saime siis selle lendlehekese trükkida järgmiselt: „Tartu va-

bad kodanikud, haritlased, töölised, majandusringkonnad esitasid järgmised kandidaadid.“ Ligi nädal seega oli kulunud võitluseks iga sõna pärast ja nõnda see kordus ka meie teiste lendlehtedega. Saime suure vaevaga pidada ühe koosoleku, siis keelati meie kolmel kandidaadil kõnedega esinemine ära. Üks nendest läks prefektuuri kuulama oma kõnekeelu põhjust. Seal sai ta abiprefekti teravuste ja lubamatu kohtlemise osaliseks, ilma et kõnekeeldu oleks põhjendatud. Kannatada saanud kandidaat koostas kirjaliku esildise prefekti nimele, kus ta nõudis vabandamist lubamatu kohtlemise pärast. Mina ja keegi teine, kes oli kandidaadi esindaja, läksime seda kirja üle andma prefektile, kuid meid ega kirja ei võetud vastu. Vaadake, niisugune oli olukord ja seda soodustab kaitseesisukord.

Kõik need viimased aastad, mil maksab kaitseesisukord või sõjaseadus, on muutnud õhustiku umbseks ja raskeks ja eriti raske on see töötaval rahvahulgal. Valitsus püüdis surmata tööliskonna igat vaba eneseavaldust, pugedes alati kaitseesisukorra taha. Ta ei põrganud tagasi tööliskonna organisatsioonide lõhkumisest kõigi abinõudega. Tuletagem meelde kas või ülemaalse töölisühingute keskliidu juhatusel tagandamist ja maalt ühe taluperemehe selle esimeheks määramist, kas see oli õige samm. Tõsi, endine Peaminister põhjendas seda sellega ülemaalsel ametiühingute konverentsil, et Eesti töölistel oleval seljas võõras kampsun, nagu tolekordne härra Peaminister K. Eenpalu ütles, ja sealt peale hakati üht erikampsunit Eesti töölistele selga ajama. Vägisi suruti uut kampsunit selga, aga tööliskond ei ajanud käsi varrukasse. Meie mõistame, et see ei kesta kaua, kus kõik töölised koonduvad oma kutseühingusse ja sellega ühenduses kaovad kõik lahkaramised, siis võivad töölised saavutada oma kutseühingute põhikirjas ettenähtud sihid. Ka endise valitsuse poolt maksmapandud, kaitseesisukorra abil, kutseühingute niinimetatud normaalpõhikirjad on loodud selleks, et lõhestada ja killustada tööliskonda ja nõrgestada tema võitlusvõimet. Ametlikult poolt seletati, et kutseühingute tegevus suunatakse riiklikus vaimus. Tõsi, soov on omal kohal, aga misugune on see riik, mille toetamist töölistelt nõutakse?! Ma ei kahtle silmapilkugi, et tööliskond on valmis minema tulle ja vette selle riigikorra eest, kus tööliskonna huve ja soove täielikult arvestatakse. See on, kus mitte ainult ei kõnelda töö ausse tõstmisest, nagu seda endine härra Peaminister alati rõhutas ja nagu viimasel töösturite konverentsil Peaminister kõneles, et 8-tunniline tööpäev oleval töölistel nagu gümnaastika

tegemine. See käis raudtee remonttööliste kohta, ning seal soovitati isegi tööpäeva pikendada. Siin peab ütleva, et tööline tuleb ausse tõsta ja töölisel on õigus nõuda omale kohta päikese all, mis temale kuulub kui kõigi varade loojale. Töölised ei taha jääda teisejärgu kodanikeks. Kaitseesisukord on raske ja rahvale suureks takistuseks. Ma pole aega saanud tutvuneda üksikasjalikult vaimse töö tegijate olukorraga ja nende organisatsioonidega, kuid niipalju olen ajakirjanduse veergudelt märganud, et püüti nendegi organisatsioone ja ettevõtteid õõnestada ja lammutada. Milleks oli vaja riiklike summadega asutada ajakiri „Varamu“, kuna teine ajakiri „Looming“ pidi kõvasti pingutama, et vältida raskusi. See on üks näide, aga neid on rohkem. Niisugused võtted tekitavad ka vaimse töö tegijate keskel meeletu härra. Neil ei ole võimalik oma õigusi kaitsta, sest seda takistab kaitseesisukord, mis kodanikult kõik tema demokraatlikud õigused ära võtab. Edasi, kaitseesisukorra abil suleti Tartu töölisteater. Teater, mis oli omale suure lugu pidamise ja poolehoiu võitnud. See oli tööliste eneste poolt ellu kutsutud ja ka juhitud. Teater suleti, olgugi, et ettekanded olid teistes teatrites suures enamuses varem ette kantud. Põhjusi ei öeldud. Rahvalt võeti võimalus ka siin oma õigusi kaitsta ning seda soodustas kaitseesisukorra kehtimine ja siin, lugupeetud Riigikogu liikmed, on üleliigne öelda, missugust meeletu härra see rahva hulgas loob. Missugust õhustikku kaitseesisukord rahva seas soodustab, sellest veel üks pärl. Kui möödunud suvel üks välisriigi laev külastas meie pealinna Tallinna, siis sai üks väga tähtis ametiasutis sellega hakkama, et saatis kutsed ühele meie maitseainete tööstusele, kus töötasid peamiselt naised, et need töölisnaised ja töölised lähaksid ööseks lõbustama võõra riigi madrusteid.

J u h a t a j a: Ma palun, rvkl. härra Jalak, mitte ebamääraseid süüdistusi tõsta, mille puhul keegi ennast kaitsta ei saa.

K. E. J a l a k: Kas võite arvata, millise meeletu pahatormi see meie töölisnaised hulgas esile kutsus. Nad tundsid endid südamepõhjani haavatud olevat. Kas töölisnaised ja -tütred on selle tarvis, et neid saata võõra riigi madruste lõbustamiseks? Olgugi, et kaitseesisukord ei lubanud sellel juhtumil tulla päevalgele, selle lainel ulatusid kaugele väljapoole Tallinna. Kaugele meie kaitseesisukorra kasutamise juures jõuame? Möödunud kevadel esitas toleaeagne Peaminister seaduseelnõu, mis pidi asendama Kaitseesisukorra

seadust ja see eelnõu oli palju karmim kui Kaitseseisukorra seadus. Millist järeldust võib sellest teha? Sellest võib järeldada seda, et tookordne Peaminister härra K. Eenpalu tundis, et Kaitseseisukorra seadus on nõrk. Kaitseseisukorra seadust, millest kõik kodanikud ootasid vabanemist, taheti muuta uue seadusega kõvemaks.

Vaadake, lugupeetavad Riigikogu liikmed, niisugune olukord oli loodud nende pikkade aastatega, kus valitseti Kaitseseisukorra seaduse alusel. Ja kui see nii edasi kestaks, kas leiduks siis üldse veel paragrahve, mis oleksid küllaltki kõvad.

Meil on korduvalt rõhutatud, et meil ei ole klassivahet, aga, minu härrad, ega ometigi ei tasandata neid vahesid kaitseseisukorraga, maalt väljasaatmistega, tööliste organisatsioonide sulgemistega, nagu seda on tehtud tänini, vaid rahvas ootab uuel valitsuselt ka seda, et kaoks kaitseseisukord, ma ei taha öelda, et see kohe homme sünniks, vaid rahvas ootab valitsusjuhi täpsemaid teateid aja suhtes. Rahvas ootab trüki-, sõna-, koosoleku- ja organiseerumisvabadust ja kõigile poliitiliste õiguste tagasiandmist.

L. Metslang: Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Riigikogul tuleb jälle anda vastus, kas jätta kehtima kaitseseisukord või anda kodanikele kätte põhiseaduslikud vabadused, et rahvas võiks algatada ja arendada oma isetegevust poliitilisel, majanduslikul ja kultuurilisel alal. See on tarvilik selleks, et rahvas võiks kindlustada meie riiki nüüd ja tulevikus.

Hiljuti varises meie ja teiste rahvaste silmade ees kokku suurriik, mille üheks nõrkuseks oli see, et teda valitseti pikkade aastate jooksul erakorraliste seaduste ja määrustega. Raskel silmapilgul need, kes olid endid seadnud valitsema rahva üle ja olid surunud rahva vaikivasse olukorda, jätsid rahva saatuse hooleks.

Rahvaste ajalugu ütleb meile, et rahvaste iseseisvus, eriti väikerahvaste oma ja väikerahvaste säilumine üldse, suurel määral sõltub nende sisemisest tugevusest ja ühtehoiust. Kodanikel peab olema kindlustatud põhiõigusi, mis on vajalikud kodanikutunde süvendamiseks ja rahvajõudude arendamiseks.

Härra Peaminister Vabariigi Valitsuse teadaandes lubas arendada meie riigis õiguslikku korda.

Minu arvates õigusliku korra miinimumtunnuseks on, et kõik kodanikud või nende grupid on kaitstud politsei- ja administratiivvõimude omavoli vastu. Ja peame küsima nüüd, kas meie kodanikud on tarvilikul

määral õiguslikult kaitstud. Kaitseseisukorra seaduse eeskirjade põhjal toimub koosolekute pidamine ja ühingutesse koondumine tegelikult politsei äranägemise järgi. Mõne päeva eest siit kõnetoolilt tõin ette näiteid, kuidas sellega lood on.

Ka uue valitsuse valitsemise esimestel päevadel on käsitatud kaitseseisukorda endiselt edasi. Ei ole näha, et see muutuks. Kitsendused kestavad edasi tööliste koosolekute suhtes ja võib öelda, et põhjendamatult on survet veelgi kõvendatud. Teie võite arvata, millise halva meeolu see laiadest rahvahulkades tekitab. Kaitseseisukorra eeskirjade toetudes on tööliste isetegevus veel raskemaks tehtud. Käitiste töölisvanematele tehakse raskusi üldkoosolekute kokkukutsumiseks majanduslike küsimuste arutamiseks. Ei registreerita käitiste koosolekutel kõnelejateks tööliste avalik-õigusliku esinduse Tööliskoja ja kutseühingute esindajaid. Näiteks Balti Puuvillavabriku töölisnõukogul oli raskusi koosoleku korraldamisel ja Narva kalevivabriku koosolekule ei registreeritud Tööliskoja esindajat kõnelejaks. Sindis poliitilise politsei assistent juurdles töölisnõukogus, miks Tööliskoja esindaja kõneles sealsel koosolekul resoluutselt sakslaste kapitalide väljaveo tõkestamisest. Politsei pani juurdluse toimetamisel sellele küsimusele suurt rõhku.

Selle kõigega tekitatakse ärevust rahuliku töörahva keskel ja neil jääb mulje, et Eesti riigil on nüüd midagi nende vastu, selle vastu, et nemad arutavad oma päevamuresid ja arendavad oma isetegevust.

Mina asun sellel seisukohal, et kaitseseisukorda ei tule jätta kehtima.

L. Johnson: Austatavad Riigikogu liikmed! Kui ma siia kõnetooli tuln, siis kuulsin pahameelt selle kohta, et kõneldakse. Ma arvan, et siin täna päevakorral on küsimus, kus tuleb kõnelda. Ja see ei ole mitte ainult meie õigus, vaid on ka meie kohustus.

Missugusest lähtekohast peaks minema praegu välja sarnaste ja ka teiste küsimuste otsustamise juures Vabariigi Valitsus? Ma arvan, et seda võiks kokku võtta kolme punkti: meie peaksime oma sammud kohandama või juhtima nii, et meie omariiklus oleks kindlustatud, rahva iseolemine ja — mis peaksi — meie omakultuur, need peaksid meie lähtekohad olema kõigis küsimustes ka kaitseseisukorra otsustamisel ja eriti tänapäeval. Kas on need väärtused, mida meie peaksime alati arvestama? Ma vastaksin — need on väärtused. Igal rahval on õigus olla vaba, olgu see siis suur või väike rahvas. Iga rahvas erineb teisest, igal rahval on oma

kultuur. Ja et meie kultuur küllalt on arenenud, seda näitab ka meie kunst, meie kirjandus. Meie, kes me Vene keelt mõistame, meie heameelega loeme Puškinit, Lermontov'i ja teisi, keda tunnustatakse iga režiimi juures nende kodumaal. Nende keele ilu on suur, aga see ei ole meie keel, see on võõras keel. Nende teosed on viimistletud, aga see ei ole meie elu, mis seal on. Meil on lähem meie oma kirjandus, olgu need Juhan Liiv'i, Peterson'i, Vilde, Tuglas'e, Tammsaare, Suits'u, Under'i ja teiste, ka nooremate teosed, keda nii palju. Neil on meile siiski rohkem öelda, kuigi meie kõike seda, mis on üldinimlik ja mis on kõigi rahvaste väärtus, tunnustame. Nemad on meile lähemal. Mispärast? Seepärast, et nemad on siiski meie oma rahva kirjanikud. Nii on väärtusi, mida kaitsta. Nüüd on aga küsimus, kuidas kaitsta sisemiselt ja väliselt.

Mina ei ütle, et ma neid vaateid jagan, kui isegi meie riigijuhid ütlevad, et meie väliselt olevat kaitstud. Mina olen skeptik ja mina ei hakka seda küsimust arendama. Millele aga tähelepanu peame pöörama, on meie sisemine enesekaitse. Et meil on teatud organismis palavikku tekitavad pisikud olemas, — seda ma siiski usun. Aga see organism peab tugevaks saama. Dieet, isegi poliitiline dieet ja kõik meie tegevus peaks säärane olema, et meie organism terveks muutuks ja et ta üle saaks haigusest loomuliku jõuga ja ära võidaks kõik selle, mis seda kolme põhivara ähvardab. See on siis õieti see lähtekoht.

Kui küsiksin härralt aruandjalt ja ka valitsuse liikmeilt, mida on siis andnud selles suhtes kaitseisukord? Seletuskirjast ja aruandja seletusest ma midagi ei ole kuulnud, mida on seni poliitiliselt tehtud kaitseisukorraga, missugused hädaohud on ära hoitud, missugused raskused võidetud ja missuguseid loovaid jõude, mis on tarvilikud nende kolme minu poolt loetletud väärtuste arendamiseks, kaitseisukorraga on seni arendatud.

Ma siiski ütlen, ilma et ma tahaksin nii erapoolik olla, mul seda veenet küll ei ole, et kaitseisukorraga meie riigis oleks midagi kätte saadud. Ei, midagi ei ole saadud. Ma ütlesin isegi, et kõik see, mida on seni tehtud kaitseisukorraga, on valus olnud üksikutele inimestele. Aga need on kõik nipped-näpped, need on väikesed laastud, mis on lennanud siia ja sinna. Kõigil neil nipetel-näpetel ei ole olnud väärtust. Neid ei ole tarvis. Meil on seadus, meil on kohus, meil on olemas ka sõjaringkonnakohus teatud süütegude jaoks. Meil on igal alal võrdlemisi kõvad seadused, ka tööliste kohta. Töövõtjate seadus on üks drakoonilisemaid seadusi. Näidatagu defekt

meie seadusandluses, kus ei anta küllaldaselt võimu kätte meie valitsusele, et ta võiks valitseda ja täita neid ülesandeid, mis tema peale on pandud. Mina arvan, et kui mina siiski julgen öelda, et seda meil tõendatud ei ole, siis kõik need, kes ilma eelarvamiseta sellesse küsimusse suhtuvad, peavad minuga ühel arvamisel olema. Meil on antud seadusi mitte ainult rahvaesinduse poolt, vaid ka dekreedid teel. Siin ei ole mingit puudujääki, ei ole mingit tühikut. Milleks siis see Kaitseisukorra seadus? Kui omalajal see küsimus päevakorral oli, siis toleaegne Siseminister Veermaa ütles, et muidu ei saa välja saata neid viinamüüjaid, kes kuskil müüvad salaviina. Minu härrad, kas see salaviinamüük on nii suureks küsimuseks, et selleks on vaja kaitseisukorda? Minu arvates, niipalju kui mina seadusi tunnen, võib ka ilma selleta läbi ajada. Salaviinamüük on karistatav juba aktsiisiseadusega, ja valitsusel on administratiiv-abinõusid ja ka kriminaalkorras võib salaviinamüüjaid vastutusele võtta. Ja milleks välja saata? Meie teame, et meil viinapoodide võrk on üle maa, ja seepärast võib teises kohas sama äri edasi ajada.

Siin on juba minu eelkõnelejate poolt tähelepanu juhitud selle peale, mis on tööliste suhtes ette võetud. Töölisühinguid on suletud 1936. aastast peale ja varemgi. Meie teame, kus üle 100 ühingu korraga suleti, ja nüüd keskliit suleti ja peale keskliidu on terve rida ühinguid suletud ja inimesi ka välja saadetud. Kas aga nüüd need abinõud siis aitavad? Minu arvates oleks hea, kui mitte ainult töölisel ei loeks töölisliikumise ajalugu, vaid loeksid ka teised. Need väljasaatmised ja sundasumised on kõik niisugused abinõud, mis ei anna mitte tarvilikke tagajärgi, sest need on niisugused, mis inimesi ärritavad. Ma tooksin ühe näite meie põlevkivitööstusest, kus hiljuti oli valimisvõitlus käimas ja kus inimesed võivad kergesti sattuda ühele või teisele poole. Seal saadeti välja üks perekonnaisa, kes umbes kümmekond aastaid oli Kiviõlis töötanud, ta saadeti välja Tallinna. See koht on ju parem, ja kui minusugune inimene saadetaks provintsist siia, siis avaldaksin ma tänu ajalehtedes ja igalpool kus saab. Aga töölisel see ei ole nii kerge. Temal oli seal töökoht, tema perekond jäi sinna. Lahutada üht töolist tema perekonnast ja ära võtta tema töö, see on talle väga suur kaotus. Ja kas siis Tallinn on Siber, kas see on Narõmimaa, Arhangelsk? See on meie pealinn, teatud määral meie kultuuri tsentrum, ja milleks siis seda Tallinna nii väga alandada, et loetakse Tallinnas elamist karistuseks. Kui Venemaal saadeti välja Siberisse üksikusse

kohta, siis seal oli asustamismõte ja teisi eesmärke, taheti energilisi inimesi saada, kes maad asustaksid ja sinna kultuuri kannaksid. Nii et seal olid oma kultuursed tagamõtted. Aga siin meil seda ei ole. Milleks siis seda teha? Kui inimene süüdi, leidub paragrahy, pandagu kinni. Ma juba komisjonis juhtisin tähelepanu sellele, et meie ei saa oma õiguslikku korda pookida neid seisukohti, mis olid Vene riigimehel Stolõpin'il. Stolõpin ütles, et kohus karistab neid kurjategijaid, kelle vastu on küllaldasi süüdistusi. Aga on terve rida kurjategijaid, kes oskavad oma süütegusid nii varjata, otsad nii vette juhtida, et nende vastu süüdistust tõsta ei saa. Siis peab olema kuberner ja politseimeister, kes otsustavad, kas isik on kurjategija või mitte, kuigi süüdistust ei ole. See ei mahu aga enam õigusliku korra raamidesse, säärane üksiku inimese talitusviis. Meie ei saa omaks võtta seda, mida meie praegu näeme meie seaduste suhtes üksikute meie tegelaste poolt, nimelt Vene ispravniku seisukohta. Öeldakse, et kodanikul on õigus Põhiseaduse ja teiste vastavate seaduste põhjal seda teha, aga siis tuleb ispravnik ja ütleb, et ei ole. Mina olen ispravnik, seadus on seadus. Mis mina ütlen, see on rohkem kui seadus. See oli Vene ebaõiglase korra üks tundemärk. Meie seda siiski oma juures ei tahaks välja arendada, ei tahaks, et need Stolõpin'i ja ispravniku seisukohad meie riigis välja arendataks. Edasi on meil korraldatud ümber töölisühingute juhatusi ja asendatud neid uutega. Väga halb on, kui määratakse inimesi kohtadele. Leidub siiski, kes võtavad vastu niisuguseid ülesandeid, kui valitud juhatus kõrvaldatakse ja valitsusvõimude poolt määratakse uus. Tööline vaatab sellele kui moraalivastasele nähtusele. Siin võivad olla inimestel isiklikud põhjused, mis pärast nad sarnased määratud kohad vastu võtavad, ja mitte poliitiline meel, vaid lihtsalt aineline põhjus. Aga meie teame, et inimesed, kes niisugustel kordadel arvestavad ainelisi seisukohti, need inimesed ei ole väärtuslikud. Kui nad läheksid poliitiliste tõekspidamiste pärast määramise korras nende asemele, kes valitud, siis ma saaksin sellest aru. Aga kui nad lähevad ainelistel põhjustel, siis ei ole see õige. Kui meie olukorda vaatame, siis näeme, et ka õiguslik kord ei ole töölisühingutes jalule seatud võimalikult kiiresti. Minu arvates peaks, kui on juhatus tagandatud, jällegi antama võimalus valida uus juhatus. Mina isiklikult olen selle peale härra Sotsiaalministri tähelepanu juhtinud, et selles asjas tuleb kiirustada ja õiguslik kord jalule seada, et inimesed saaksid uuesti valida. Aga tänapäevani on see asi teostamata. 1. septembriks

pidi seadus valmis olema, seda aga ei tehtud. Ja milleks viivitada? Iga päev, mis sellega viivitatakse, mõjub meie tööliste meeoleolu peale. Teame, et meie töölistkonna töötingimused ei ole kerged — töötasu on madal. Ja kui nende õigusi piiratakse, neid õigusi, mis loomulikud on ja mis kehtiva Põhiseaduse ja vastavalt teiste seaduste alusel töölistkonnale antud, kui neid õigusi kasutamisele ei võeta, mõjub see halvavalt kodanikkude enesetunde peale ja isegi nende tööjõu peale avaldab see rasket mõju. Mul on väga kahju, et väga kaugel ollakse töölistest ja ei panda tähele, mis seal sünnib. See pilt, mille loob üks või teine konverents, kus viisakuse pärast ministritele plaksutatakse, see ei ole muud midagi kui paraadipilt. Nii et sellest ei maksa illusioone teha, et kõik see, mida meie teeme ja mõtleme, on töölistkonna keskel suutnud poolehoidu leida. Ei, meie töölistkond on oma koosseisult võrdlemisi kultuuriline ja teda võib vabalt kõrvu seada iga teise suure rahvaga. Meie töölistkond ei mõtle poliitiliselt mitte vähem kui näiteks põliste traditsioonidega ja vana töölistliikumisega Inglise töölistkond. Kui meie kuuleme, kuidas töölistes oma küsimusi ise lahendavad koosolekutel, kus neil on vabadus, siis näeme, et nende mõtlemine on võrdlemisi hästi välja arenenud ja et nende seisukohavõtted on väga kained. Nii et erakorraliste abinõude tarvitusele võtmiseks ei ole küll mingit põhjust. Ja mida me sellega kätte saame, kui üht või teist karistame? Karistatakse ühte töölist, kuid selle asemel on kümme, kes oma käed taskus rusikasse pigistavad, — vähemalt kümme. Nii see läheb nagu lumepallsüsteemis — mida rohkem me karistame, seda rohkem vastuolusid tekib. Mida oleks tarvis? Oleks tarvis, et me tarka poliitikat ajaksime, rahulikku poliitikat, ning et meie riigi võimukandjad, kuulugu nad missuguse mõtteviisiga gruppi tahes, ei laseks endid mitte häirida. Ega meie ei või nõuda, et inimene kunagi üht või teist lauset ei laseks lendu, millest võib kinni haarata. Meil Riigikogus on ka sageli nii. Mina näiteks teen vahelhüüdeid, aga juhataja ei pane seda tähele. Minu arvates ta võiks mulle selle eest märkuse teha. Kui seda meil juhtub, mis pärast ei või seda siis juhtuda teistel koosolekutel tööliste juures. Meie peame ikkagi arvestama seda, mis meie rahvas on. Kui mõni talumees või sulane mõne ropu sõna ütleb, siis see ei ole minu arvates nii ropp ega tundu meie kõrvale nii disharmoonilisena ega vastikuna, kui selle sama sõna või lause ütleb haritud inimene kuskil seltskonnas. See on midagi muud. Tuleb rahvast võtta nii, nagu ta on — ühes

selle seisukorraga, kus ta on, ja ühes ümbruskonnaga, kus ta igapäev peab töötama. Ja seepärast minu arvates mingit riiklikku hädaohtu ei ole olnud, mispärast meil oleks tarvis olnud senini kaitseseisukorda tööliste suhtes rakendada. Mujal kui tööliste juures teda rakendatud ei ole. Sellest meie näeme, minu härrad, et mitte tarvilik ei ole kaitseseisukorra edasikestmine, sest ta ei anna meile midagi. Nüüd öeldakse, et on eriti raske aeg. Meie oleme praegu sõjaseisukorras, kuigi otsekohe meie ei sõdi, vaid ümberringi sõditakse, üheski riigis ei ole absoluutseid vabadusi, ja siit on järeldusi tegema hakatud mõnes ringkonnas, nagu ei oleks meil isegi see seisukord, mis meil praegu valitseb, nagu ei oleks see tarvilik ja võimalik, vaid tuleks uusi kitsendusi maksta panna ja parlamendi tegutsemist tuleks isegi piirata. Ma ütlen, miks ma selle vastu kõnelen, ma arvan, siin on tõsine hädaoht peidus. Mida normaalsem meie seisukord on, mida normaalsemalt meie suudame oma elu korraldada, mida rohkem suudame demokraatlikku korda välja arendada, rahva isetegevust ja omakultuuri välja arendada, seda kindlamaks muutume meie sisesemiselt. Ütlen, kui ma tahaksin Eesti riiki hukka saata, siis ma propageeriksin — pangem siia maksta sõjaväeline diktatuur. See tähendaks lõppu. Mul on siiski vastutus tunnet, ma kuulun oma rahva hulka, ma tahaksin, et see rahvas elaks, ja seepärast ma ei julge seda propageerida. Meie Riigivolikogu liikmed ei ole läinud ka mingile karjäärитеgemisele välja, aga meie teame, et siin ja seal meie seltskonnas ja siin ja seal meie kutsete alal on neid, kellele karjäär on a ja o. Seda karjääri meil ei ole. Meie, töölisesindajad, oleme jäänud paarikümne aasta jooksul, kus kõnetoolilt oleme endid kulutanud ja oma elu lühendanud selle kulutamisega, sest see ei ole kerge ülesanne, mis on parlamendis meil täita oma ülesannetele lisaks, meil ei ole seda karjääritunnet kunagi olnud. Mujal on. Ja sellepärast ma julgen ka vastu astuda kõigile neile seisukohtadele, mida siin ja seal avaldatakse selle suuna vastu, mis meid minu arvates tugevaks ja kõvaks teeb. Mitte sugugi ei saa meie öelda, et tööliklassi keskelt tulevad inimesed, kes ei ole võimude arvates küllalt riigitruud. Meie näeme, et seda on ka nende inimeste keskel, kes õieti meie keskel on karjääri teinud ja kes ei tohiks minna iga võõra riigi kutse peale oma kodumaalt minema. Ja ma ütlen, kui meie seejuures loeme, kuidas nendele inimestele kaasa antakse tervitusi nende inimeste poolt, kes siia jäävad, ja kuidas neile isegi lahkumispidusid korraldatakse, siis ma üt-

len, — minus tõuseb väga suur protestitunne. Ma ei ole selle vastu, kui ära lähevad inimesed, kes selle tagajärjel, et nad suletud ringis elavad, degeneraeruvad oma sugulastega abieludes. Võib-olla teise rahva keskel see osa — kuigi sel osal tähtsust ei ole — oma degeneraerumist jõuab seisma panna. Aga ma ütlen, seejuures on tulnud ilmsiks nähted, mis näitavad, et seal teiselt poolt ei ole asjad küllaldaselt korras ja seal see, mis meie oleme neilt oodanud, on jäänud tegemata, nad on ära läinud, kuigi nad siin väga hästi oleksid võinud elada. Ma mõtlen siin mitte sakslasi, vaid eestlasi ja ka neid sõjaväelasi, kes kõrgetel kohtadel olnud, ja olen küsimuse esitanud, mis nad siis oleksid teinud, kui neil võõrriigiga sõda oleks tulnud — kas nad siis terve polguga üle ei oleks läinud? Nii on seal seisukord riigitruudusega. Minu arvates ei ole meil erilist põhjust tööliste peale tähelepanu pööramiseks. Tööliste seisukohalt ei ole meil kaitseseisukorda tarvis. Pandagu teistel aladel õiglased seadused maksta. Siin on tähelepanu pööratud töövõtjate seaduse puudustele. Seda seadust tuleks uuesti redigeerida ja vaadata, mis sealt välja jätta. On tõesti absurd, et keelatakse ära kutseühingute juhatustes liikmeteks olla neil, kes poliitiliselt on karistatud. Selle tagajärjel rvkl. härra Tõnisson ja lugupeetud Vabariigi President ei saaks olla kutseühingu juhtivaks liikmeks, sest nemad on poliitiliselt karistatud. Seal pole öeldud, kas nad on karistatud kolme või kuue kuuga. Näeme, kuidas meil ülepeakaela seadusi antakse. Mis mõte on sellel, et poliitiliselt karistatud ei tohi olla kutseühingu liikmeks? Mispärast nende õigusi kitsendada? (V a h e l h ü ü d e d.) Seaduses on see sees, mul on see hästi meeles, ma võin teile pärast näidata. Seal on veel teisi niisuguseid kohti. (V a h e l h ü ü d e d.)

Siis nimetan veel teisi nähteid, — nimelt meie kirikut. Minul on ju lõppude-lõpuks ükskõik, mis nad seal teevad ja kes seal on, kuid siiski rahva õiglustundes see lõikab, kui seal nii talitatakse. Ma tuletaksin siit jälle meelde Pauluse sõnu: kes on sind kohtumõistjaks pannud? Mina küsiksin seda nende kaheksa pastori käest. Nende esimene deklaratsioon avaldati raadio ringhäälingus. Raadio ringhäälingusse ei saada sellega tulla ilma ametiasutiseta. Täheleb, seda ei ole tehtud ilma ametiasutiseta. (V a h e l h ü ü d e d.) See on pastore ja piiskopite asi, keda nad armastavad ja kuidas nad armastavad. Kui keegi hakkaks minulegi selles asjas ettekirjutusi tegema, siis läheksin mina vihaseks ja pööraksin neile selja. Aga kas meie riigi huvides oli, seda kõike nii üles puhuda? Ma ütlen,

mina ei ole kutsutud kiriku huvivid kaitsma, aga ma küsin, kelle huvides oli seda asja üles puhuda? Meie teame, et oli terve rida tublisid ja ausaid inimesi meie kirikuvalitsuse eesotsas. Seal oli tublisid juriste, seal oli teisi juhatuse liikmeid, keda meie tunneme väga tublide inimestena, näiteks pastor Lauri ja teised, kelledele midagi ei saa ette heita. Aga kui hakata analüüsima neid kaheksat praostit, siis ma ütleksin, et ei härra Kubu' l ega härra Lattik'ul ei ole õigust teiste perekondade asju sorida, nemad oleksid pidanud oma käed kõrvale hoidma.

Juhataja: Kõneleja, ma palun mitte eraisikuid puudutada.

L. Johanson: Siin on üks väga kurb nähtus ilmsiks tulnud ja seepärast olen mina seda puudutanud ja tahaksin näha, et siin normaalne olukord jalule seataks. Meie näeme, et pannakse see kõige reaktioonilisem inimene meie kiriku hooldajaks, ja meie näeme, kuidas see inimene komplekteerib kirikuvalitsuse koosseisu. Kui ta oleks erapooletu olnud, siis ta seda mitte ei oleks tohtinud teha. Meie näeme, kuidas meil asju aetakse, ja siin tuleb meelde see labane rahvajutuke, et kui nokk on sees ja tõmbab noka välja, siis jääb saba sisse. Praegu on saba sees meie kirikus. Mida ma sellega öelda tahan? Ma tahan öelda seda, et tehtagu seal mis tahes, kahju on ainult, et rahvast sellega ärritatakse. Kui mina esimest korda raadios seda kuulsin, siis kas teate, mis mul meelde tuli? Mul tuli meelde Beilis'e protsess. On teatud ajad, kus on tarvis rahva tähelepanu juhtida mujale. Beilis'e protsess lavastati sellepärast, et oli tarvis rahva tähelepanu juhtida mujale, ja kasutati selleks juute ja näidati, kuidas nad inimesööjad on. Nüüd oli tarvis näidata, kui mäda on ristiusk, kui mäda meie kirik on. Tuuakse teiste naiste pildid, kellel kaks last on, kes käivad koolis, pannakse need lehte, ja kui seda vaadata, siis käsi läheb rusikasse. Nii viisi ei tohi ühe inimesega, laste emaga ümber käia. Sellest tundest, mida meie nimetame armastuseks, on meil igapäev oma ettekujutus, ja kui meie oma tundeid austame, siis peame austama ka teiste tundeid, ja ärme otsime sealt musta ega ärme hakkame meeoleu looma üksikute isikute ja asutiste vastu. Selleks ei ole meil mingit õigust. Aga kahjuks on seda sündinud sel alal. Muidugi, leidub inimesi ka seal, nagu töölisorganisatsioonides leidub poisse ja tüdrukuid, kes valitute asemele lähevad, kui neid määratakse ja selleks meelitatakse... (V a h e l h ü ü e.) Mina oleksin näinud, et

meie Riigikogu mõlemad asutised oma ametnikega selle poolest puutumata oleksid jäänud. Õiendagu need inimesed ise omad asjad. Ainult seda tahaksin loota, et seal seatakse jalule õiguslik kord, nagu töölisühinguteski. Kellegi huvides see ei ole, kui lõikame ükskõik missugusel alal rahva õiglustundesse. (V a h e l h ü ü e.) Kui see on mujal, siis peab seda tarvitama ka kutseühingute tegevuse juures. Öeldakse, et kaitseseisukorraga võideldakse kuulujuttude vastu. Paistab nii, et sellega mõeldi nii-öelda üks kellavalamise jutt välja. Toodi ette, et 1.000 krooniga on karistatud üht tähtsat Eesti riigi tegelast just sellepärast, et ta on kohvikus levitanud kuulujutte. Kui kedagi oleks 1.000 krooniga karistatud, siis oleks sellest ikka midagi kuulda olnud. Paistab, et see jutt on üks ärahoidmise abinõu, aga üks häiriv ärahoidmise abinõu. Ja need jutud, mis nüüd kohvikus räägitakse, annavad niisuguse mulje...

Juhataja: Kõneleja, kas Teie ei leia, et Teie ebamäärased väljendused sama mulje annavad ja et neist tuleks loobuda.

L. Johanson: Missugused, ma ei tea mitte?

Juhataja: Ma palun asja juurde tulla.

L. Johanson: Minult nõutakse, et ma konkreetsemalt kõneleksin. See on meie kodukorra järgi meie juhataja õigus ja ma ei taha juhatajaga mitte vaielda, kuna ma juhataja õigusi austan. Kuulujuttude vastu võitlemiseks ei ole meil kaitseseisukorda tarvis, kuna selle eest kedagi vastutusele ei ole võetud, välja arvatud üks juhus, kus on tähtsuseta inimesed ja tähtsuseta kuulujutt. Selleks aga, et kuulujuttusid ära hoida, peaks valitsusel aparaat olema, kes annab õiget, otsekohest ja rutulist informatsiooni rahvale. Mina ei leia mitte, et see õige on, et meil akendele ei lubata asetada telegramme juhtudel, kui välismaail suured sündmused on aset leidnud. Milleks on seda tarvis? Öeldakse, et inimesed loevad ja arutlevad ning politiseerivad või teevad poliitikat. Mina ütlen, et kaks alevivanakest teevad poliitikat paremini kui „Rižski Vestnik' u“ Shumski. Selles ei seisa mingit hädaohtu ei sise- ega välispoliitiliselt. Meie saame sõnumeid ajalehtede kaudu kaks päeva hiljem, kui see juba kodanikel teada on. Isegi raadio andis teateid paar päeva varem, ja muidugi siis pidid kuulujutud levima ja isegi väga suured kuulujutud. Teatati näiteks, ma juhtisin sellele ka komisjonis tähelepanu, et kuulujutuna kõneldakse, et inimesed on

kuskil üle piiri ära läinud ja ära jooksnud. Samuti seda, et üks meie riigitegelane, kes ka praegu siin viibib, on üle piiri läinud. Mina nägin teda just samal päeval ja mina muidugi seda kuulujuttu ei uskunud. Samal ajal raadio kaudu lubatakse ja räägitakse, et meie anname kõik nende nimed teada. Miks siis lubatakse, kui tegelikult neid nimesid ei ole avaldatud? Milleks inimesi häirida? Sellel, et üks inimene ära pageb, ei ole ka erilist tähtsust. Suur mass jääb ikkagi siia; töölised ja talupojad, kes on meie riigi kandjad, ei ole kunagi mõelnud kuskile minna. Nii näeme, kuidas kuulujutte tekitatakse sellega, et õiget informatsiooni ei anta.

Mida ajalehtedes kaitseseisukorra alusel ette võetakse? Nõutakse, et suured artiklid ja kirjeldused valitsuse esinemistest avaldataks. Ma ütlen, kui need artiklid oleksid kümme korda väiksemad olnud, siis oleks neid rohkem loetud, sest mida suurem on üks artikkel, seda vähem loetakse teda. Ühes naaberriigis tuuakse ühes ajalehes igapäev üksikute riigitegelaste pilte. Teate, missugune tunne on minul seda nähes, see tunne, et sööd igapäev lambaliha. (N a e r.) Niisugune tunne on neid pilte vaadates. Propagandal on oma tehnika ja seda tuleb psühholoogiliselt võtta ja arvestada ka ajakirjanduse aparati. Neile kirjutatakse ette kogu aeg, missuguse kirjaga tuleb üht või teist asja kirjutada. Meie ajalehed oskavad ka ise pealkirju panna, oskavad ka ise suupärasemaid pealkirju ja šrifti valida, kas võtta harilik corpus või petit, ja kui petit asemele corpus võetakse, siis ei võiks see küll revolutsiooni välja kutsuda.

Kokkuvõetult teeme bilansi, ja nagu ma ütlesin, ei ole kaitseseisukord seni midagi andnud, ta ei anna ka edaspidi. Ta ei ole andnud sellele valitsusele tõhusaid abinõusid ülesannete teostamisel ja ei anna ka praegusele valitsusele midagi. Ei ole seda valitsuse esindaja, ei ole seda ka aruandja nimetanud, kõigi nende püüdlikkuse, osavuse ja hoolekuse peale vaatamata ei ole olnud neil nimetada, milleks seda tarvis on. Tuuakse ette, et võib-olla tuleb tarvis seda. Lugupeetud härrad, lõpetades ma ütlen, minu kokkuvõte oleks, et neid kolme suurt väärtust kaitsta ja et meie rahva iseolemist kindlustada ja meie rahva omakultuuri tõsta, selleks on tarvis majanduslikke, sotsiaalseid ja poliitilisi abinõusid ja vahendeid. Seda võimaldab meile seadus, seadus annab meile alused, et seda teostada. Neid seadusi võime täiendada ja muuta, aga kaitseseisukord ainult häirib kodanikkonda. Kaitseseisukord selles suunas või selles sihis ei täida mingeid positiivseid ülesandeid, ja sellepärast kaitseseisukord on seni osutunud

täiesti ülearuseks, sest seda ei ole käsitatud tõsistel juhtudel, kuna neid tõsiseid juhte ei ole olnud. Ja teda ei ole ka edaspidi tarvis. Ainult mida meil tarvis on, see on — võimalikult normaalne elu, kus tuleb meie vaimlist ja kultuurilist elu arendada. Meie majanduselu peaks püütama jõus hoida, seda on meile tarvis, ja seda kõike saame meie normaalse eluga, normaalse olukorraga. Normaalne olukord peaks olema meie eesmärk, koos rahva vabaduse austamisega ja kodanikuõiguste maksmapanemisega.

Vaheaeg kl. 12.15 — kl. 12.40.

Siseminister A. J ü r i m a: Väga austatud Riigikogu liikmed! Kaitseseisukorra pikendamine ühe aasta võrra on esile kutsunud elavaid mõttevahetusi. Neis on ette toodud esiteks seda, et aasta tagasi oli kavatsus kaitseseisukorra kehtivust mitte enam pikendada, kui tähtaeg kätte jõuab, vaid eriseadustega neid küsimusi lahendada. Kuid meie teame siiski, et vahepeal on suured sündmused aset leidnud ja seisukord, mis aasta tagasi oli, on palju muutunud, kuigi üks eelkõnelejatest tahtis väita, et seisukord käesoleval silmapilgul ei ole sugugi teissugune, vaid isegi tema arvates rahulikum, kui ta oli aasta tagasi. Ja välja minnes välispoliitilistelt aladelt ja sisepoliitilisest seisukohast arvas eelkõneleja, et ei olevat mingit mõtet pikendada kaitseseisukorda, vaid võimalik oleks seda ära kaotada. Meie teame siiski, et sündmused on väga suured olnud. Kui aasta tagasi ei olnud veel sõda üldse puhkenud, on nüüd sõda, ja ta näib veel olevat seisukorras, kus ta võib veel areneda, ja meie keegi ei tea, missuguseks ja kui suureks sõjaks võib praegune kestev sõda muutuda.

Agaga mitte seda üksi, vaid meie oleme lepinguga, mille meie tegime Nõukogude Liiduga, teatud kohustusi oma peale võtnud, mida peame ka täitma. Nüüd tullakse ja öeldakse siit, et kõik need küsimused võidakse lahendada harilikkude seadustega ja harilikkude kohtutega, ja et kaitseseisukord võimaldab ainult valitsusaparaadile kergemini küsimusi lahendada, seega on valitsusaparaadil hõlpsam teostada valitsemist. Mina aga ütlesin ümberpöörduvalt, et valitsusaparaadil oleks palju mugavam, palju kergem, kui ta ainult enda seisukohalt välja läheks, ja ilma kaitseseisukorrata valitseks, sest siis langeks paljude küsimuste otsustamine otsekohe valitsuselt ära. Need langeksid harilikkude kohtute kätte ja administratiivaparaadil ei oleks tarvis vahele segada, või vähemal määral vahele segada. Sellest seisukohast oleks just palju kergem, palju mugavam administratiivaparaadil täita oma kohustusi ilma kaitseseisukorrata.

Kuid meie teame siiski, et peale selle mugavuse on valitsusaparaadil ka vastutus-tunne ja sellest välja minnes ei ole igakord võimalik harilikkude seaduste ja harilikkude normide järele käia ja harilikkude kohtute kaudu küsimusi lahendada. See on veel eriti tähtis nüüd, kus meil on erilised kohustused. Meie peame nii mõndagi asja mitte tagantjärele otsustama, vaid ette nägema ja ära hoidma. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a: Ma palun kohtadelt mitte rääkida.

Siseminister A. J ü r i m a: Ma ei tahaks, lugupeetud Riigikogu liikmed, nende küsimuste juures mitte peatuda, mis siin üksikasjaliselt ette toodi, sest suurem osa neist ei puuduta praegust valitsust, vaid endist ja selle juures oleks ülearune peatuda. (V a h e l h ü ü e.) Aga ma tähendaksin, et meil on tarvis teatud sündmused ette näha ja ära hoida. Vaadake, siis ei saa igakord mitte harilikkude kohtute kaudu samme astuda, sest kohtu kätte läheb asi siis, kui sündmus on juba niivõrd arenenud. Aga meie oleme võtnud vastutuse oma peale nii mõneski asjas, ja vaadake, kui te nägite, et viimastel päevadel anti korraldus välja, millega suleti täiesti telefonilised kõned välisriikidega, võeti kontrolli alla telegrammide saatmine ja veel palju edasi. (V a h e l h ü ü e.) Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Seda tehti mitte sellepärast, et taheti seda teha, et taheti telefonilised kõned sulgeda, ei sugugi. See tõi raske kohustuse meie administratiiv-aparaadile, mitte ainult kohustuse, vaid see halvab ka meie majanduslikku elu ja otsekohe ka meie riigikassa tulusid. Aga seda oli meil tarvis teha, see oli paratamata seoses nende viimase aja sündmustega, kus meie olime kohustused oma peale võtnud, et kõik see, mis siin toimub, selle kohta ei tohi antud saada võib-olla vildakuid andmeid välismaale, ega ka teissuguseid, ega levitada neid meil siin kodumaal. Kui see kohustus meil on, siis peab olema võimalik seda teostada ja kontrollida, et ei tuldaks ja öeldaks, et me ei ole tahtnud kohustusi täita või et meie olime võimetud neid täitma. Vaadake, see oli paratamata tarvilik. Sellest näete juba, et on sündmused, mis kirjutavad ette, kuidas tuleb praegu tegutseda ja mis mõnikord paratamata nõuavad kaitseseisukorra maksvust. Aga need on sündmused, millest oleneb suuresti ka meie tulevik. Ja see, et üksikud mugavused nüüd peavad kõrvale jääma, tuleb meie kodanikel välja kannatada.

Ma tähendaksin, et meie valitsus ega ka valitsusaparaat ei kasuta kaitseseisukorda mitte meie kodanike hariliku elu takistamiseks, vaid

kaitseseisukorda ja neid õigusi, mis see annab, saab ainuüksi kasutatud nende vastu, kes ei austa meie maksvat riigikorda, kes meie omariikluse alusel ei seisa ja kes siis teistel kaalutlustel võivad meie iseseisvusele kahju teha. Nende vastu on teinekord tarvis õigeaegselt ja kiirelt tegutseda. Meie ei taha kaitseseisukorda sugugi selleks kasutada, nii nagu seda püüti siin tõendada, et tööliste peale teatavat survet avaldada, kui nemad oma majanduslikke ja siseellu puutuvaid küsimusi tahavad korraldada, — ei, kaugeltki mitte! Kui on tulnud mõni päevakorrapunkt või koguni koosolekki ära keelata, siis on sündinud see seepärast, et seal päevakorras on seisnud küsimused, mis ei olnud selleks võetud, et oma majanduslikke küsimusi kaaluda ja arutada, vaid seal oli otsekohe näha, et mindi kaugemale, mis oleks võinud kahjustada meie omariiklikku elu ja arengut. (V a h e l h ü ü e.) Mina ütlen, et sel alal, kui töölised tahavad koosolekuid pidada ja kus nad päevakorda võtavad majanduslikkude küsimuste lahendamise, meie neid ei takista. Seal ei ole mõtet takistusi teha. Üldine arusaamine aga nõuab, et mitte ükski üksik kodanikukihid oleksid hingestatud omariiklusest ja oleksid isamaalased, vaid et ka töölisringkonnad sama tunneksid. Ja meil on tõesti andmeid, et suurem osa meie töölistkonnast asub omariiklikul alusel ja heatahtlikult töötab ja tegutseb kaasa, et neil rasketel aegadel, mis sõjaolukord kõigile peale surunud, elu siiski areneks võimalikult normaalselt ja et meie järele jõuaksime välja normaalsetele aegadele, kui üldine sõjaolukord on kadunud. Küll aga ei või lubada, et üksikud isikud ja üksikud organisatsioonid hakkaksid terroriseerima teisi ja neid sunniksid vildakule teele minema.

Kui nii on, siis ei tohiks kaitseseisukord tunduda raskena ühelegi kodanikule, sest tema vabategevus on jäetud järele ja nii, nagu teie valitsuse deklaratsioonist kuulsite, käesolev valitsus tahab eriti rõhku panna sellele, et laiemaid hulki ja kogu rahvast rakendada ühiseks tööks ning isetegevust arendada, mis aitaks meie elule ja riigi arengule palju kaasa. Sellest seisukohast ei taheta siis ka kaitseseisukorda nii käsitada, et see takistavalt võiks mõjuda. Nüüd aga otse praegusel momendil kaitseseisukorda ära kaotada, nii nagu isegi eelkõnelejad, kes kaitseseisukorra vastu vaidlesid, tähendasid, ei saa. Meil puuduvad veel paljud seadused, mis enne tuleksid välja töötada, ja kui nad on välja töötatud, siis tulevad nad maksma panna, ja alles selle järele võiks kaitseseisukorra tagasi tõmmata. Ja aeg ise ja areng näitab, millal see õige moment on. Valitsus igatahes omalt poolt ei tahaks sugugi selleks kaasa aidata, et kaitseseisukord siis

mitte ära ei kaoks, kui selleks esimene võimalus avaneb. Mina tähendaksin, et valitsusel ja administratiivaparaadil oleks igatahes palju kergem valitseda ilma kaitseisukorrata, kui ta ainult oma seisukohast välja läheks, sest kaitseisukord paneb palju suuremad ülesanded valitsusaparaadi peale, palju raskemad ülesanded ja palju suurema vastutuse. Aga seda vastutust tuleb võtta täie teadmise ja tuleb tööd teha selleks, et meie tõesti võiksime jõuda normaalsele ajajärgule, kus võimalik oleks ilma kaitseisukorrata valitseda. Mina usun, et see on olnud ka palju kõigist meie kodanikkudest, et meie tunneksime oma riigis ka siis, kui kaitseisukord maksmas on, et seda vähem kasutatakse ja et ta meile raskena ei tundu, ja kus teda tuleb tarvitada, nagu ma ühe näite ette tõin, et siis oli ta tõesti paratamata, oli rohkem välispoliitilistest oludest meile peale surutud, ja siis tuli ka sarnaseid karme määrusi maksta panna, mis ei tohiks aga meie siseelu peale mingit mõju avaldada, ega kellelgi ei tohiks tunnet olla, et siin tahetakse meie kodanikkude suhtes kaitseisukorra alusel asjata karmilt talitada, kus seda tarvis ei ole. Seda valitsus mitte ei taha teha, vaid püüab oma otsustes igapidi ära hoida, et ei taba neid, kes töötavad omariikluse alusel ja tahavad jääda sellele alusele ning tegutseda sellest seisukohast välja minnes. Nende tööle ei tehta kaitseisukorras mingeid takistusi.

O. L õ v i: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nüüd, kus kaitseisukorda tahetakse pikendada jälle ühe aasta võrra, seisame niisuguses olukorras, mille kohta õigusega võib öelda, nagu lugupeetud Peaminister seda oma teadaande esimeses osas ütles, et meie elame praegusel silmapilgul ajaloo harukordsel ajal. Ma võiksin kinnitada oma isikliku äratundmise järgi, et viimaseaja sündmused on sarnased, mille kõrval jääb varju meie senine kõige tähtsam sündmus, milliseks on olnud Vabadussõda. Oleme kahe viimase nädala jooksul näinud sündmusi, milliseid on käsitatud sellisel viisil, et siin peab midagi ütleva ja ette võtma. Meie teame, kuidas on talitanud eelmine valitsus. Tänapäevaste sõnavõtude puhul võib öelda, et seekord kaitseisukorra pikendamise juures on eelkõnelejad heatahtlikumalt suhtunud praegusse valitsusse, kui see sündis aasta eest, kui oli Eenpalu kabinett, mis nüüd on varisenud sügise kollase lehena.

J u h a t a j a: Rvkl. Lövi, ma palun mitte ebasüdasid väljendusi tarvitada.

O. L õ v i: Meie teame, et kui uus valitsus ametisse astus, siis oli tema esimeseks sammuks

politsei koosseisu suurendamine. Tema teine samm oli teadaanne, deklaratsioon teadaande kujul ilma diskussioonita, ja kolmandaks uue valitsuse väljapaistvaks sammuks on kaitseisukorra kehtimajätmine. Mina ei saa kuidagi öelda, et need oleksid õnnelikud sammud või niisugused sammud, mis meie rahvas süvendaksid kindlustunnet ja võimaldaksid lootuse tekkimist paremale tulevikule, vaid nende mõju on vastupidine. Kui enne mind siit kõneles Siseminister ja kõneles jällegi ettenägemisest ja vastutusest, mida valitsus on endale võtnud, siis küsin mina: mida tähendab niisugune vastutus? Meie teame, et siin ei vastuta see valitsus, vaid siin vastutab rahvas. Siin ei vastuta ka ajalugu, sest ajalugu võidakse nüüd juba ette kirjutada ja isegi veel ka taha, nagu meie seda mitmel pool mujal oleme näinud, vaid siin jääb ikkagi üldiseks vastutajaks rahvas. Väga rõõmustav tänapäevast sõnavõttudest oli see, et ükski ei toonud kiitvalt ette 12. märtsil 1934 alustatud suunda. Nüüd seda suunda enam ei tohi olla olemas. Kas vastutab selle senise suuna eest endine Peaminister, kes siin praegu minu vastas istub? Selle eest vastutab ikkagi meie rahvas ja siin ei ole mingit muud vastutust. Ta võib edasi istuda, temal ei ole viga midagi, aga meie rahvas on pidanud palju kannatama ja kannatab kahtlemata veelgi. Kui meie kaitseisukorda pikendame, siis peab küsima, mida annab see paremust meie rahvale. Meie peame vaatama seda, mis on tehtud kaitseisukorra ajal seni ja mida kavatakse nüüd teha sellesama kaitseisukorra piirides edasi. Kui siin hinnata eelmise valitsuse tegevust sel puhul, siis pean ma ütleva, et mina ei taha olla see ees, kes annab surnud lõvile kabjahoobi. Aga ma ei taha öelda ka eelmisele valitsusele, et tema oleks see surnud lõvi. (N a e r.)

J u h a t a j a: Rvkl. Lövi, ma siiski soovitsin Teil mitte tarvitada haavavaid ütlusi, missuguseid võidakse tõlgitseda ka Teie enda kohta.

O. L õ v i: Ma ütlesin, et ma ei ole ees. Kui meie vaatame seda teadaannet, millest peaks selguma see, mis Vabariigi Valitsus võtab ette kaitseisukorra raamides, siis leiame hoolikal lugemisel sealt päris armsaid tähendusi. Üks on sarnane: „Rahvast ei saa jätta kõrvalt-pealtvaatajaks, vaid rahva isetegevusele tuleb aidata kaasa, sest praegusel ajal ka ühiskonnal on täita suured ülesanded.“ Päris kena, kui nii kord ette lugeda ja teie ei märkagi, mis seal on. Seal oli öeldud „praegusel ajal ka ühiskonnal“. Mulle tundub, et see on nagu halvustavalt öeldud, et „ka rahval“ on midagi

öelda. Kuid sellega on öeldud ka eelmise valitsuse kohta, et eelmise valitsuse ajal rahval ei olnud midagi öelda. Ja see on kõik deklaratsioonid toodud. Niisuguseid „pärlid“ leidub seal veel. Kui vaatame seda deklaratsiooni, mis võib olla eelduseks kaitseseisukorra edasijäämiseks, siis see deklaratsioon, nii siiralt kui üldse saab öelda, ei paku vähematki garantiid selleks, et rahvas saab aktiivselt osa võtta riigielust ja panna kindla aluse oma iseolemisele ja olla kindlaks aluseks meie riigile ja valitsusele. Kuid seda siit lugeda ei ole. Meie eelmine valitsus oli nagu omaette. Tema kohta võis öelda, et ta oli „omaette tervik“.

Meie valitsuse juht on kõnelenud, et meie peame silmas pidama neid, kes tundsivad kabu-hirmu. Need, kes olid valmis ära lendama, olid meie valitsuse funktsioonide juurest ...

Juhataja: Nende sõnade eest teen Teile hoiatuse. Ma palun haavavaid ütlushiite mitte tarvitada.

O. Lõvi: Aga see oli ju fakt.

Juhataja: Ma teen Teile märkuse.

O. Lõvi: Meie oleme näinud, et meil on antud palju baase, kuid meie rahvasaadikule ei anta niipalju baasi, et ta mõni minut võiks kõnelda. (Vahelhüüe.) Härra juhataja, kas lubate vahepealseid kõnelusi?

Juhataja: Palun mitte kõnelejaga vaidlusele astuda. (Vahelhüüe.)

O. Lõvi: Härra juhataja ei luba mind.

Juhataja: Ma ei takista rvkl. Lõvi kõnelemast.

O. Lõvi: Siis meie nägime, et palju kõrgemaid võimukandjaid, kelle nimesid võib nimetada, olid valmis ära lendama. (Vahelhüüe.) Ma võin neid nimesid nimetada. Need nimed olid ajalehes. (Vahelhüüe.) Ma ei öelnud valitsusest, ma ütlesin — kõrgematest funktsionääridest. (Vahelhüüe.) Teie soovite niisugust vastust saada.

Juhataja: Ma hoiatan Teid viimast korda.

Peaminister J. Uluots: Lugupeetud härra Esimees, kõrge kogu! Meie oleme täna kaitseseisukorra pikendamise otsuse puhul kuulnud mitmesuguseid andmeid olustikust, kus meie oleme. Need andmed on suuremalt osalt toodud kaugema või lähema mineviku

kohta. Vähem on puudutatud tulevikku, aga siiski ka seda teatavas osas.

Mis puutub minevikku, siis vaatamata kõigile huvidele, mis see enesest ühele või teisele pakkuda võiks, arvan mitteõige olevat seda minevikku lähemale arutusele siin võtta. Pävakorras on ju õieti järgneva aasta peale kaitseseisukorra pikendamine, mitte aga selle üle otsustamine, mis möödunud aegadel on sündinud.

Ma tahaksin ainult seda toonitada, et niihästi mineviku kui ka tuleviku küsimuste arutamisel meie peaksime endale jõudma kindlaks teha, milles meie üksteisest erinevad ja millistes suhetes meie omegi ühel meelel oleme. Ma mõtlen seda küsimust kõige paremini lahendada võivat, kui meie käsitleme meie sise- ja välispoliitilisi küsimusi esialgu olenemata kaitseseisukorra pikendamise küsimusest, ja siis peatume selle pikendamise enese juures.

Siin on toonitatud, ja õigusega toonitatud, et praegune Vabariigi Valitsus teadaandes oma lähema tegevuse ja töö suhtes on teatavaid põhimõtteid üles seadnud, millede järele ta käia tahab. Teisalt on kaheldud selle juures, kas valitsus need oma põhimõtted oma tegudega selliselt teostada saaks või võiks. Ma tahan toonitada, et valitsuse teadaanne oli koostatud, nagu ise võisite märgata, õige lühisõnaliselt. Samal ajal ma pean kinnitama, et iga sõna selles teadaandes oli läbi kaalutud. Tühiseid sõnu ei ole mitte tahetud öelda. Esimene lähtekoht Vabariigi Valitsuse tegevuses on see, et valitsus, nagu igal ajal, ka praegu peab kõike seda olustikku arvestama, milles meie elame, ja vastavad aktid, mis olukord ette kirjutab, ka korda saatma. Nende aktide kordasaatmisel võimu kaudu on aga valitsus ühtlasi arvamisel, et nende teostamine üksinda riigivõimu kaudu praegusel ajal ei oleks täielik. Vabariigi Valitsus on sellepärast mitte ainult sõnas, vaid oma sügavamas veendumuses väljendanud oma tahet kõiki meie elanikke, kõiki meie kodanikke, kes Eesti omariikluse alusel seisavad, ühendada, koondada ja nendega üheskoos töötada. Seda lähtekohta palun ma võtta sarnasena, millel valitsus tahab vankumata seista.

Edasi on täna toonitatud eriti meie töö-liskonna tähtsust meie riigielus. Vabariigi Valitsuse teadaandes leidsite teie ka vastavaid kavasid, mis valitsuse arvates vajalikud meie tööliste suhtes. Ma pean otsekoheselt ja avameelselt ütleva, et Vabariigi Valitsus töö-liskonna suhtes oma arvamsi avaldades, ei ole tahtnud töö-liskonda mitte seada välja-poolse kogu meie rahvast. Vabariigi Valitsus

lähtub sellest, et kogu meie rahvas moodustab omaette terviku, omaette elava organismi. See elav organism saab olla täielik, saab oma ülesandeid teostada ainult siis, kui kõik ta organid oma vastavates osades oma elu ülesannete täitmises on kindlustatud. Nende funktsioonide täitmine on võimalik selles ulatuses, nagu see meie olustikus võimalik. Sellest seisukohast välja minnes Vabariigi Valitsusel on tähtis meie põlluharijaskond, kes sajandite jooksul meie rahva iseolemist on kandnud, samal määral on Vabariigi Valitsusel tähtis, et ka tööstuslik tööliskond, elav jõud, oleks samuti meie rahva kehas väärika organina kindlustatud ja korraldatud. Samal viisil aga Vabariigi Valitsus hindab ka kõiki teisi meie rahva kihte, niihästi neid, kes peamiselt kapitaliga töötavad, kui ka neid, kes oma ja võõra kapitaliga ettevõtteid teostavad.

Vabariigi Valitsus on ühtlasi täies teadmises kõigi nende vaimsete tööliste üle, kes Eesti rahva vaimset kultuuri edasi kannavad ja tema edasiolemises tegevad on.

Sel viisil Vabariigi Valitsus hindab ühevõrdsest ja väärikalt kõiki meie rahva elavaid osasid ja püüab omalt poolt oma tegevusega kaasa aidata selleks, et kõik need osad meie olustiku raamistikus ennast tunneksid väärikate Eesti kodanikkudena.

Sellelt seisukohalt ma palun hinnata neid kavasid, mis on väljendatud meie tööliskonna suhtes. Ka selle lähtekoha alal palun teatavaks võtta seda, et see, mis teadaandes valitsuse poolt öeldud, ei ole ainult sõnad, vaid on valitsuse kindel veendumus.

Täna on eriliselt rõhutatud õigusliku korra tähtsust. Kes tähelepanelikult on Vabariigi Valitsuse teadaannet lugenud, see on võinud tähele panna, et Vabariigi Valitsus just õiguskorra säilitamisele ja õiguskorra kaitsmisele tahab suuremal määral oma tähelepanu juhtida. Sellega aga ei ole mitte öeldud, et varemini seda õiguskorda poleks Eestis kaitsnud ega selle eest hoolitsetud. Vabariigi Valitsus tahab vaid rõhutada, et ta omalt poolt püüab ja kavatseb kõik teha, mis praeguses olukorras võimalik õiguskorra ja õigusliku kaitse alal. Õiguskorra ja õigusliku kaitse all ei tule mõista ainult seda, et olevad seadused täielikku täitmist leiaksid, vaid ka seda, et olevad seadused, kui nad puudulikud ja täiuslikud ei oleks, ja kui nad Eesti rahva õigustundega kooskõlas ei oleks, täiendamist ja muutmist leiaksid. Ainult see õiguskord on tõeline õiguskord, mis rahva õigustundega kooskõlas seisab.

Edasi on teadaandes öeldud, et valitsus tahab kaasa tõmmata meie rahvast kaastege-

vusele ja ei taha, et rahvas oleks pealtvaataja. Täna on siit kõnetoolilt sellest teadaande kohast tehtud säärane järeldus, nagu oleks siit kellelegi tahetud mingit hinnangut anda või oleks nagu siit just nagu rahvast tahetud haavata. Mina pean need mõlemad arvamused täiesti tagasi lükkama. Vabariigi Valitsus oma teadaandes, rääkides rahva osavõtu vajadusest meie praeguste ülesannete täitmises, ei ole tahtnud mingit hinnangut anda mineviku kohta, sest iga olustik ja iga aeg nõuab ise viise. Praegusel korral aga praeguse valitsuse veende järele on vajalik meie ühiskonna osavõtt. Kui aga vastavas lauses on öeldud, et ka ühiskonnal on omad ülesanded täita, siis tahaksin ma alla kriipsutada, et üksinda riigivõim ei ole praegu küllaldane, vaid vaim, mis meie rahvas elab ja mis meie rahvast hingestab, on praeguses olukorras eriti suure tähtsusega. Mina palun seepärast veelkord silmas pidada, et selle lausega on Vabariigi Valitsus oma sügavamat veenet väljendanud ja katsub seda teostada. Ei ühiskonda ega eelmist valitsust ei ole tahtnud praegune Vabariigi Valitsuse koosseis ei millegagi haavata või alahinnata.

Kui nüüd kokku võtta seda, mis ma eelpool tähendasin, siis ma küsiks, kas lugupeetud eelkõnelejad oma põhimõtetega ja põhivaadetega erinevad sellest, mis Vabariigi Valitsus tahab ja püüab teostada. Mulle näib, et säärast erinevust meie konstaterida ei saa. Kui üks lugupeetud eelkõneleja tähendas, et meie peame hoolitsema omariikluse eest, siis mina tahan veelkord alla kriipsutada, et Vabariigi Valitsus selle omariikluse teenistuses täielikult tahab seista.

Kui edasi on öeldud, et meie tegevuse lähtekohaks meie riigi ja rahva elus peab olema rahva olemasolu säilitamine, siis tahaksin alla kriipsutada, et see mitte ainult valitsuse lähtekohaks on tema tegevuses, vaid allikaks ja jõuks ühtlasi, millest valitsus tahab oma tegevusele lisandeid ja otsustavaid lisandeid saada. Ainult meie rahva olemasolu instinkt annab meie rahvale tugevust ja ürgjõudu, mille abil meie rahvas meie praegusaja küllalt tõsistest raskustest suudab üle saada. Teist teed ei näi siin olevat.

Kui edasi öeldi, et meie oma rahvusliku kultuuri ja selle arenemise eest peame hoolitsema, siis see on iseendast mõistetav ja möödapääsematu. Varematal aegadel võidi ühel või teisel viisil valitsusvõimu teostamisel teisest seisukohast lähtuda, kuid praeguse kultuuri ajal ja arengul ei saa teisiti, kui et meie rahvuslik kultuur ja selle arendamine peab olema teguriks valitsuse tegevuses, ilma milleta tema ülesannete täitmine pole mõeldav.

Nõnda siis minule tundub, et kõigi eelkõnelejatega mina oma põhimõtetes ei erine ja kõik see, mis eelkõnelejate poolt nende põhimõtete kaitseks ette toodi, ei saaks lahkuminev olla sellest, mis praegune valitsus omale põhimõtteks võtnud ja ka lahkuminev sellest, mis kõrge kogu liikmete seas elab. Mina aga pean tähendama ka seda, millele juhtis tähelepanu juba Siseminister, et praeguses olustikus võivad olla ja osutada ühed või teised meie elanikud — ma ütleksin, mitte elanikud, vaid just Eesti territooriumil asuvad Eesti kodanikud, kellel võib olla erinevaid vaateid. Aga Vabariigi Valitsus neile erinevatele vaatele tahab suhtuda rahulikult ja heatahtlikult. Kui aga need erinevad vaated peaksid osutama Eesti omariiklusele, Eesti rahva olemasolule, tema kultuurile ja kogu eluavaldustele hädaohtlikeks, siis, minule paistab, peab valitsus ka seda võimu kasutama, mis ei ole mitte ainult selleks, et ta olemas on, vaid ka selleks, et selle võimu abil kaitsta neid ürgväärtusi, mis igale rahvale, igale iseseisvale ja oma riiki kandvale rahvale, on olulised ja ilma milleta tema olemasolu ja omariiklus võib hädaohtudele sattuda. See on ajutine erinevus, mis Vabariigi Valitsuse võib-olla ehk eraldab üksikutest eelkõnelejatest. Aga minule tundub, et selles mõttes meie vahel siiski lahkelsid ei ole.

Nüüd võiks küsida, kas Vabariigi Valitsus on oma senises tegevuses neid eelpooltõudud põhimõtteid saanud teostada. Üks lugupeetud eelkõnelejaist juba tähendas sellele, et just nagu senised Vabariigi Valitsuse tähtsamad sammud räägivad vastupidist keelt. Lubage, et ma sellele küsimusele ka vastan. Niipea kui praegune Vabariigi Valitsuse koosseis oma tegevusse astus, seisis ta kahe suure probleemi lahendamise ees. Üks oli, leida praktilisi vorme Nõukogude Liiduga sõlmitud lepingu teostamiseks. Vastavad kõige hädapärasemad eluvormid on leitud ja nendes vormides praegune areng läheb edasi. Aga ma pean tähendama, et siingi on veel lahendamata suur hulk küsimusi, mis lahendada tuleb. Sel viisil suhtumises Nõukogude Liiduga sõlmitud paktisse ja sellest järgnevatesse ülesannetesse on Vabariigi Valitsusel olnud palju toimetusi. Teisalt aga seniste Eesti kodanikkude, nimelt Saksa rahvusgruppi kuuluvate kodanikkude väljarändamise aktsioon on toonud Vabariigi Valitsusele suuri ülesandeid. Kokkuleppe protokoll, mis selles asjas teatavaks tehtud, näib esimesel pilgul lühikesena ja mitte kuigi palju ütlevana. Aga ma pean ütleva, et siin, nagu iga kokkuleppe ja õigusliku dokumendi sisu koostamisel, on küll palju pingutusi olnud. Selle kokkuleppe

protokoll teostamine on praegu käsil. Vabariigi Valitsus loodab, et ka siin sellekohased eluvormid leitakse ja vahekorrad, mis lahendamisele kuuluvad, kindlas vormis arenevad. Ent ei pruugi ennast petta, sest siin on veel osa küsimusi lahendamata, nagu tekstist järgneb. Teisalt aga elu toob ise endaga kaasa terve rea küsimusi, mis lahendamisele kuuluvad. Sel viisil kahe erakordse ülesande täitmisele on Vabariigi Valitsus oma praeguses koosseisus senini suurema osa oma tööjõudu ja oma aega rakendanud. Seepärast on arusaadav ja ma palun seda arvesse võtta, et sügavamate, üksikasjalikumate ja põhimõtte-likku laadi kandvate ülesannete teostamisele asumiseks Vabariigi Valitsusel ei ole seni võimalusi olnud. Ma tahan loota, et meie lähemal ajal suuremal määral meie seismise elu tähtsamale ülesandele üheskoos asume, üheskoos teiega, lugupeetud rahvaesindajad, ja üheskoos kogu meie riiklikult mõtleva ja riiklikult tundva rahvaga. Kõige selle järele, mis eelpool öeldud, ma tahaksin loota, et põhimõttelikkudes lähtekohtades meie lähema tuleviku suhtes meie vahel ei peaks olema erinevusi, või olgu siis kõige vähemaid ja kõige minimaalsemaid.

Nüüd lubage ka veidi selgitada teist kõnesolnud küsimust, ja nimelt kaitseseisukorra pikendamise küsimust. Selles asjas minul isiklikult ja minu arusaamise järele kogu Vabariigi Valitsusel on täiesti selged põhimõttelised seisukohad. Minu arusaamise järele kaitseseisukord ei ole mitte see õiguslik vorm, milles rahva ja riigi elu harilikult peab reguleerimist leidma. Kui harilikud seadused ei vasta elunõuetele ja ainult nende seaduste puudumise tõttu peaks kaitseseisukord püsima, siis on iseenesest mõistetav, et vastavad seadused, nii-öelda harilikku laadi seadused, peaksid siis teatavat täiendamist ja muutmist leidma. Teie teate, et vastavad kavatsused on olnud, ja ma võin kinnitada, et edaspidi ka praegune Vabariigi Valitsus tahab selles suhtes teha kõik, mis ta võib. Aga kõigi rahvaste ja riikide elus on ikka olnud ajajärke, kus harilikud seadused ei ole jõudnud kõiki neid küsimusi lahendada ja riigi ja rahva elu nõnda korraldada, nagu senisest olukorrast erinevatel sündmustel seda tarvilikuks peetakse. Sarnased erilised sündmused võivad olla välist laadi rahva ja riigi elus ja vahekordades, aga teiseks nad võivad ka olla sisemist laadi seisukorrad riigi elus. Niisugustel seisukordadel olukorra kaitseks on määratud eriline kord, mida meil nimetatakse kaitseseisundiks. Nii meil kui igalpool on selle erilise kaitseseisundi iseloomustavaks jooneks see, et ühed või teised üksikud rahva koosseisu kuuluvad liik-

med teatavaid kitsendusi üle elavad. Aga kui terviku elu, kui kogu rahva ja riigi elu on kaalul, siis tahes-tahtmata ühised jõupingutused saab teha, kui üksikud rahvaosad on kõik ühiseks aktsiooniks kujunenud. Teie väga hästi teate vana Rooma sääraсте erakorraliste aegade ja erakorraliste olude sissejuhatavat lauset „Caveant consules....“ (Vaehlühüüded.) ja hoolitsegu kõrgemad võimukandjad, et rahva ühisel ajal — res publica — ei tekiks kahju. See vana Rooma ütlus on kestnud aastasadu. Tema sisu seisab selles, et rahva üldise hädaohu puhul erakorraliste vahetõrgete reguleerimiseks erakorralisi abinõusid tarvitusele tuleb võtta.

Sellega ei ole ma aga mitte öelnud, et see, mis erakorraliste aegade jaoks määratud, peaks maksma ka harilikudel aegadel. Ümberpöörduvalt, iga aeg, iga olustik nõuab vastavat õiguslikku reguleerimist. Eesti olustikus ma tahaksin toonitada seda, et meie Põhiseaduse järgi õieti küll kehtib ühenimeline kaitseseisukord, teisalt ja tõeliselt meie Põhiseaduse järgi on kaitseseisukord kahe erilise ilmega. Üks kaitseseisukord on säärane, kus riigi põhiseaduslikud institutsioonid ka edasi töötavad. Teine kaitseseisukord on säärane, mis tekib sõja või mobilisatsiooni korral. See teine liik kaitseseisukorda Eestis puudutab üsna tugevasti juba kogu meie riigi konstitutsiooniliste asutiste funktsioneerimist. Ma tahaksin sellega toonitada, et mitte ei segataks ära Eesti seaduste järgi kaitseseisukorda, mis kehtima võib pandud saada väljaspool ja sõltumata mobilisatsioonist või sõjast, võrreldes kaitseseisukorraga, mis tekib sõja või mobilisatsiooni korral. Käesoleval korral on tegemist esimest liiki kaitseseisukorraga. Ma sellega käesoleval korral ei taha toonitada, et meil oleks sõna otseses mõttes sõjaseisukord või mobilisatsioon. Teatavasti on Eesti üks äärmiselt vähestest Euroopa riikidest, kus mobilisatsiooni teostatud pole.

Nüüd kerkib aga küsimus selle kohta, kas on õige praegu Eestis sedaliiki kaitseseisukorda pikendada, mis Eesti Põhiseaduse järgi sõltumata sõjast või mobilisatsioonist aset leida võib. Härra Siseminister on sellele küsimusele juba teatavas mõttes vastuse andnud. Ta on juba tähendanud, et Vabariigi Valitsusel kui niisugusel oleks õieti mugavam ja parem, kui ta mitte ei peaks teostama neid funktsioone, mis kaitseseisukord endaga kaasa toob. Aga ma ütleksin rohkem veel: ka rahvaesinduse seisukohalt oleks sootu teine seisukord, kui kaitseseisukorda poleks. Rahvaesindus peaks niisugusel puhul ka suuremal määral igasuguseid seadusi ja määrusi andma, võrreldes juhuga, kui kaitseseisukord aset leiab. Sel

viisil seega need ülesanded, mis kaitseseisukorra puhul suurel määral langevad täidesaatavale võimule, oleksid ära jaotatud kohtuasutiste ja seadusandlike asutiste vahel. Järelikult ei või käesoleval korral juttu olla sellest, et Vabariigi Valitsus oma huvides või valitsemise tühinas tahaks seda seisukorda pikendada. Tõepoolest oleme meie aga niisuguses olustikus, kus objektiivsetel põhjustel selle seisukorra pikendamine nähtavasti osutub möödapääsmatuks.

Üks lugupeetud eelkõnelejaist on täna siin tsiteerinud Vabariigi Valitsuse teadaannet ja nimelt selle algust. Selle teadaande algus tõepoolest toonitas praeguse ajastu erakordset ilmet. Ja meie teame, et Lääne-Euroopa suurriikide omavaheline sõjaline seisund pole piirdunud ainult nendega, vaid on suuremal või vähemal määral kajastanud kõigile neile riikidele ja rahvastele, kes on säilitanud ja püüdnud säilitada oma erapooletust. Selle sõjaseisundi mõju avaldub majanduslikus elus, rahvaste siseriiklikus tegevuses majanduse alal, kuid edasi majanduse kaudu ka siseriiklike küsimuste lahendamisel, nii palju kui see sõltub majandusalast. Meie teame, et igal pool majanduslike küsimuste lahendamine avaldab mõju ühiskondlikkusesse vahetõrgetes ja mentaliteeti. Edasi on teada, et praegusaegne sõda kogu oma aparatuuriga ei haara ainult sõdivaid riike ja rahvaid ja väljaspool olevaid rahvaid majanduslikult, vaid ka vaimset igasuguste vahendite, eriti ajakirjanduse, aga kõige enam raadio näol, võimaldades sõdivatele pooltele luua endile poolehoidu ja kaaslasti väljaspool oma riigi piire. Varematest sõdadest on väga hästi teada, et üks sõdiv pool katsus ja püüdis mittesõdivates riikides korraldada niisuguseid meeleolusid, et tema poolel vastava riigi tegevus aset leiaks. Ka vastane sõdiv pool ei jätnud tegemata seda, mis temale kasulik on. Niisugustel asjaoludel kujunesid juba varemajal aegadel erapooletute riikide siseelu korraldused mitte enam tavalisteks, vaid sageli üsna keerukateks. Sel viisil erapooletuil riikidel tuli läbi elada oma juures nii vaimseid kui ka majanduslike võõraste sõdivate mõjuavaldusi. Käesoleval korral nagu öeldud on sõdivatel pooltel palju võimsamad vahendid oma vaimset mõju mittesõdivates riikides avaldada. See loob sootuks isesuguse olustiku võrreldes eelmiste aegadega. Järelikult mitte ainult meie, vaid suur osa Euroopa riike on seetõttu sunnitud olnud oma siseelus eri-korraldusi tegema, ühed ühel viisil, teised teisel viisil. Nõnda meie ei saa öelda, et Euroopa riikide seesmine olukord oleks praegu tavaline, oleks praegu normaalne. Juba sellelt

seisukohalt vaadatuna meie ka Eestis ei ole normaalses ajajärgus, normaalsetes oludes. Aga teie teate väga hästi, et Eesti lähemas ümbruses on leidnud aset suured sündmused. Kogu see riikide tasakaal, mis veel võib-olla augustikuus oli Balti mere ümbruses olemas, on kadunud. Meie oleme sellesse murrangusse sisse viidud. Aga see muutus ei ole veel sugugi lõppenud. Meie kõige lähemas naabruses on veel praegu küsimused lahendamise ees, ja meie ei tea, millised lahendused ja millise mooduse kaudu need lahendused viimati aset leiavad. Meie peame seega tunnistama, et meie ei ole harilikus seisundis, vaid õige erakordses seisundis.

Edasi on juba härra Siseminister tähendanud, et ka meie siseelus on teatavad muudatused. Need muudatused seisavad selles, et meie oma pakti alusel, mis meie Nõukogude Liiduga sõlminud oleme, oleme kohustatud selle eest hoolitsema, et Nõukogude Liidu väeosad meie maal kõigiti korrektset, kõigiti korralikku suhtumist leiaksid. Meie ei taha mitte, et see korralik suhtumine saaks üksinda alal hoitud sõjaseisukorraga, aga ma tahan seda toonitada, et meie omalt poolt peame selleks kaasa aitama kõigi vahenditega, mis meie käsutuses seisavad, et meie omalt poolt aualt ja avameelselt seda lepingut täita võiksime. Arvesse võttes praegust sõjaolustikku, iseäranis suurte rahvaste vahel ristlevaid lahkelsid, peame selle poolest tõsiselt valvel olema. Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes mina julgeksin väita, et meie praegust olustikku ei saa, ei või tunnustada normaalseks, vaid meie elame väga tõsisel ja pingerikkal aegjärgul. Küsimus seisab selles, kuidas meie sellisel poliitilisel ajal neile nõuetele peame reageerima. Täheandasin, et valitsus oma eeltoodud põhimõtete alusel ja oma tegevuse määritlemises ei ole arvamisel olnud, et praeguse aja nõudeid saaks omalt poolt vältida ainult võimu abil või kaitseseisukorraga. Valitsus on arvamisel, et kõige paremini ja kõige täielikumalt kõiki raskusi, mis võimalikud on ja mis esile võivad kerkida seoses suurte sündmustega, on võimalik vältida ainult meie rahva koostööga, sotsiaalse elu korraldamisega ning õigusliku, majandusliku ja kultuurielu korraldamisega. Seepärast palun arvesse võtta, et valitsus ei usu, et ainuüksi kaitseseisukorraga omaaja küsimusi lahendada saaks. Kui valitsus käesoleval korral kaitseseisukorra pikendamise õigeks ja kasulikuks peab, siis neil põhjustel, mida mul au oli viimati ette kanda. Praegusel ajal peame ütleva, et kõik see, mis sünnib, sünnib selleks, et mitte riigile ja rahvale ei võiks kahju tulla. Sellest seisukohast ka lähtuti kaitseseisukorra pikendamisel, et

ka kaitseseisukord peab sellele tulemusele kaasa aitama. Ma kordan veel, et kellelgi ei pea olema põhjust arvata, et ainult selle abinõuga saaksime kõik teha, mis vajalik. Ümberpöörduvalt — ma tahtsin veel kord tähendada — see ülesanne, mis meie rahva ühtluse tunde suurendamise, tema koostöö, meie rahva majandusliku ja sotsiaalse elu korraldamise ja kultuurilise elu korraldamise alal toime tuleb panna, on mitte vähem, vaid minu arvates veel suurem, ja see seisab meil ees. Sel viisil kaitseseisukorra pikendamine ei ole mitte sedavõrd tingitud meie sisemise elu arengust ja meie sisemise elu korraldamise vajadustest, vaid on tingitud sellest olustikust, kus meie praegu asume. Selline lähtekoht ja vaatevinkel, minule paistab, ütleb seda, kuidas see kaitseseisukord teostada tuleb. See teostamine ei pea mitte selles seisma, et meie oma rahva isetegevust, meie rahva endaaavalduse võimalusi, meie rahva majandusliku elu korraldamist pidurdama peaksime, vaid need küsimused tulevad lahendada omaette. Neid abinõusid aga, mis ometi võimaldavad otstarbekamalt, kiiremalt ja teinekord ka preventiivselt teostada ülesandeid, peame ära kasutama. Meie ei talitaks õieti, meie kõik ei kannaks õiglasel viisil vastutust, kui meie seda abinõu mitte ei tarvitaks. On õige see, et mitte ainult Vabariigi Valitsus ei ole vastutaja. Ei ole õige, et ainult täitva võimu organid vastutavad oled, vaid suurel määral on vastutav selle eest rahvaesindus. Sellepärast Põhiseaduse järele on selle küsimuse otsustamine jäetud mitte ainult täitvale võimule, vaid ka rahvaesindusele. Aga mina tahaksin toetada üht eelkõnelejat selles, et mitte ainult võimukandjad, vaid kogu rahvas on vastutaja. Ja kui mina apelleerin teie poole ja teie kaudu rahva poole, et meie ei peaks tarvitamata jätma vahendeid, siis selles teadmises, et meie rahvas selles olustikus, milles ta praegu on, aru saab ja üheskoos temaga meie kõik selle olustiku erinevusi silmas pidades ka kaitseseisukorra pikendamises mitte hädaohtu ei näe, vaid seda näeme, et see meie elu rohkem kindlustab. Igatahes võin mina kinnitada, et Vabariigi Valitsusel ei ole kavatsusi mingil viisil kaitseseabinõusid tarvitada otstarveteks, mis just ei ole tingitud praegusest erilise olustikust ja mida võiks lahendada teistel teedel. Seega siis kaitseseisukord peab jääma selleks eriabinõuks eriolustikus, nagu ta seda oma mõttelt ja oma loomult on.

Niisugustel asjaoludel mina tahaksin vastata ka sellele küsimusele, mis eelkõnelejat poolt üles tõsteti. Nad väitsid, et oleks õige, kui Vabariigi Valitsus leiaks võimaluse, või

ka rahvaesindus leiaks võimaluse teatava tähtsaja määrata, millal kaitseseisukord lõppema peaks. Mina arvan, et meie kõik oleksime rõõmsad, kui meie niisugust tähtaega määrata saaksime. Aga kui meie loeme õigeks ja vaidlematuks, et kaitseseisukord sõltub praegusest maailma olustikust kaugemal ja lähemal, ning oleneb sellest, et meie ümbruses olevad sündmused kajastuvad meie siseelus, siis on ilmne, et vastav tähtaeg sõltub samuti nende maailma sündmuste arengust. Meil ei ole võimalust seda arengut ette näha ja seetõttu ei ole meil vististi ka võimalust mingeid tähtaegu siin seada. Meie soov ja tahe seisab vaid selles, et erakordsed ajad ja erakordsed olud võimalikult pea kaoksivad ja meie tõesti normaalselt oma elu korraldada võiksime ja ka oma normaalse seadusliku korra ainuüksi kehtida laseksime. See on vististi meie kõikide ühine soov ja mina arvan, et ka selles mõttes ei peaks meil erinevusi olema. Kahjuks ei läinud korda praeguse valitsuse koostamise juures teatavat kokkulepet saada ja kaitseseisukorra küsimus oli õieti ainsaks oluliseks asjaoluks, mille tõttu ei läinud ka korda sellele tööle kõiki riigi ja rahvaesinduse kandvaid voolusid kaasa tõmmata. Aga selle järele, mida ma siin ette kandsin, julgen loota, et meie siiski sisuliselt saame üheskoos teeteda ja seda suurt väärtust teenida, mida meie nimetame omariikluseks, meie rahva olemasolu kindlustamiseks ning meie rahva kultuuri ja edu teenimiseks.

L. Metslang: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tähelepanelikult kuulates härrade Peaministri ja Siseministri seletusi kaitseseisukorra kehtimajätmise põhjendamiseks, jäi minul niisugune mulje, nagu oleks Kaitseseisukorra seadus ainult Riigi Teatajas avaldatud ja siis paberile jäänud. Teisest küljest kaitseseisukorra arvustajad tõid ette seda, kuidas kaitseseisukord tegelikult kohapeal kodaniku juures välja näeb. See on kõige olulisem asi. Kuidas kaitseseisukorda paberil kavatsetakse või tulevikus ette kujutatakse, see ei ole oluline, oluline on vaid see, kuidas kodanik enese juures kaitseseisukorda tunneb. (Vahelhüüe.) Siin on toodud terve rida näiteid, et politiseivõimud ja teised administratiivvõimud on Kaitseseisukorra seadust käsitanud selliselt, millel mitte midagi ühist ei ole meie ei sisemise ega välise julgeoleku kindlustamisega. Härra Siseminister tõi ette, et kaitseseisukorra eeskirjadega takistatakse ainult nende tegevust, kes ei seisa omariikluse alusel. Ma esitaksin härra Siseministrile küsimuse: millega Balti puuvillavabriku tööliskogu on eksinud riigi välise ja sisemise

julgeoleku vastu, kui ta soovis registreerida politsei prefektuuris koosoleku, mille päevakorras oleksid olnud koosolekul algatatud küsimused ja käitise majanduslik olukord? Nagu tööliskogule teatati politsei prefektuurist, pidi ta Toompealt küsima, kas koosolekut lubatakse või mitte. Ja kuni eile õhtuni ei olnud seda koosolekut veel registreeritud.

Millega on eksinud Narva kalevivabriku tööliskogu omariikluse ja riigi sisemise ja välise julgeoleku vastu, kui ta kavatses pidada oma käitise üldkogu koosoleku, kus oleks käsitatud tööliste majanduslikku olukorda? Tagantjärele tühistati selle koosoleku mõne päevakorra-punkti registreerimine.

Siis, millega Sindi kalevivabriku tööliste koosolekul halvustati omariiklust ja riigi sisemist ja välist julgeolekut, kui Tööliskojade esindaja seal kõneles resoluutselt sakslaste kapitali väljaveost ja võeti vastu resolutsioon, milles nõutakse, et sakslaste kapitalid peavad jääma Eesti rahvale ja riigile?

Juhataja: Rvkl. Metslang, ei saa aru, kas räägite Teie Riigikogule või Siseministrile. Viimasel juhul pean ütleva, et palun mitte endivahelisi kõnelusi pidada.

L. Metslang: Selliseid näiteid võiks tuua veel terve rea, kus kaitseseisukorra eeskirjadega on rahuliku tööraha tegevust takistatud. Ja seega on neile öeldud, et Eesti riigil oleks nagu midagi nende vastu just nüüd. (Vahelhüüe.) Kaitseseisukorra seaduse põhjal on võimalik erikorras politseilisi juurdusi korraldada ja on ka võimalik erilisi määrusi anda vaba isetegevuse takistamiseks.

Härra Peaminister oma seletuses rõhutas seda, et rahvast tuleb kaasa tõmmata koostööle. See on täiesti õige põhimõte, aga siis tuleb ka selle põhimõtte järele käia. Rahvast ei saa kaasa tõmmata paljaste lubadustega. Teda saab kaasa tõmmata nende kaudu, keda rahvas oma vabas isetegevuses, olgu see kutsealases omavalitsuses või muul teel, on usaldanud oma asju ajama. Kui tahetakse rahvast kaasa tõmmata, siis ei saa seda teha paraadikõnedega, vaid rahvast saab kaasa tõmmata nende kaudu, keda rahvas oma vabade organisatsioonide kaudu usaldab. Kui minnakse neist mööda, siis minnakse ka rahvast mööda, keda tuleb aga täielikult rakendada riigitööst osa võtma. Sõnadest üksi ei aita. Eesti rahvas on konkreetse mõtlemisega rahvas, tema ei otsusta lubaduste järele, vaid selle järele, kuidas asjad arenevad. Kui on antud lubadusi, et rahvas tõmmatakse kaasa, siis rahva kaasa-

tõmbamisel on oma kindel kord ja seda tuleb teha organiseeritult. Rahvas vaatab, kas lubadusi täidetakse, muidu on kõik tühja õhku kõnelemine.

Samasugune lugu on ka sotsiaalse olukorraga. Praeguse valitsuse programmis on ette nähtud terve rida sotsiaalreforme. Ma ütlen aga otsekohe, et eelmise valitsuse sotsiaalprogrammis oli veel suuremaid lubadusi, mis jäid aga täitmata. Ma ütlen seda, et Eesti töötav rahvas vaatab ja otsustab selle järele, mis tegelikult tehakse. Lubadustest üksi on vähe.

Samasugune on lugu ka õigusliku korra alal antud lubadustega. Ka siin rahvas vaatab selle järele, kuidas õiguslik kord temani jõuab. Kui niisugune kord teostub, siis valitsusel läheb korda rahvast enesega kaasa tõmmata, muidu osutub see tühjaks tööks ja vaevaks.

Härra Peaminister manitses teataval määral vastutustundele rahvaesindust ja kogu Eesti rahvast. Kui ma olukorrast eelpool näited siin ette tõi, siis küsin, kas administratiivvõimud on vastutustundega toimunud, ja kui mitte, kas siis kodanikel on võimalik valitsusega kaasa tulla. Sellega ei lahendata meil veel midagi, kui väärnähted ette tuuakse ja kui siis lakoonilised vastused antakse. Arvatakse, et tegelikus elus on kõik korda seatud, kui Siseminister seletab, et kõik on korras ja kaitseisukorda rakendatakse ainult nende vastu, kes ei seisa omariikluse alusel. Sellega tegelikus elus ei lahendata mitte midagi. Täie tõsidusega tuleb kontrollivalt suhtuda administratiivvõimude tegevusse ja järele vaadata, mis seal sünnib. Kui on väärnähteid, siis tuleb valitsusel tõhusaid samme astuda selleks, et rahvas näeb, et kohapeal tõesti midagi tehakse. Muidu on rahval mulje, nagu läheks kõik vana viisi edasi. Aga mul on arvamine, et politseivõim toimib endiselt edasi, ja selleks vajatakse ka Kaitseisukorra seadust. See tuleb aga kaotada.

Siseminister A. Jürima: Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Ma ainult tooksin ette rvkl. Lõvi ütluse kohta vastuväite. Rvkl. Lõvi tähendas, et nagu oleks mõni kõrgem riigi võimukandja oma kohalt, oma ülesannetelt ära põgenenud. Vabariigi Valitsusel ei ole ühtki juhust teada, kus oleks meie riigi kõrgem võimukandja oma kohalt ära põgenenud. Võib-olla et väljaspool mõnesugused kuulujutud liiguvad, kuid ei ole mitte sünnis ega koht nende kuulujuttude põhjal kahtlustusi Riigikogus ette kanda. (Vahelhüüded. — Juhataja koputab vasaraga.)

Teiseks peaksin ma tähendama rvkl. Metslang'i väite kohta, nagu poleks Balti puuvilla-tehaste töölistele luba antud nende koosolekut pidada, — minu teada see luba on antud.

Vaheaeg kl. 14.05— kl. 14.25.

J. Tõnisson: Austatud Riigikogu liikmed! Eelmise valitsuse päevil oleme meie demokraatliku opositsiooni poolt vaieldud kaitseisukorra edasikestmise vastu. Meie oleme rõhutanud, et keset rahulikku olukorda, ilma eriliste näheteta on asjata kasutatud Kaitseisukorra seaduse määrusi mitte ainult illojaalsete, vaid ka lojaalsete kodanike vastu. Nüüd on, nagu härrad Peaminister ja Siseminister siin eriti on rõhutanud, olukord muutunud põhjalikult. Olukord ei ole erakordne mitte ainult meie siseriiklikult vaatekohalt, vaid meie seisund rahvusvahelises olukorras on eriti hell, delikaatne, täis ohtlike võimalusi. Nüüd on sellepärast valitsuse esindajad võinud kahtlemata suure õigustusega rõhutada, et meie riigielu juhtimisel on vajalik praegusel aja tugev võim Eesti demokraatliku riikluse kaitseks ja kindlustuseks, ühtlasi meie riigi seadusliku korra ja rahu alahoidmiseks.

Ometi on laialdastele ringkondadele veel mõnede nädalate eest tundunud, et vajalik on ka sisemine murrang meie riigielu juhtimisel.

Härrade Peaministri ja Siseministri seletusi ära kuulates võib tunda, et tõelikult ongi muutunud valitsusvõimu teostajate hingeeline suhtumine kaitseisukorda ja selle volitustesse. Siin ei ole meie kuulnud mitte ühtki sõna valitsuse esindajatelt, nagu oleks kaitseisukord selleks normaalseks vahendiks, millega meie võiksimme oma riigi ja rahva elu käiku korraldada ja juhtida. Ainult ajutise hädaabinõuna tunnustavad ka valitsuse esindajad kaitseisukorda ja selle kaudu võimaldatud erakorralise võimu olemasolu.

Seepärast ei ole meil praegusel ajal opositsiooni seisukohalt põhjust erilisel rõhutada mingit umbusaldust selle kohta, kas praegune valitsus tõesti tahaks käsitada Kaitseisukorra seadust nüüdse erakordse olustiku kohaselt muutunud hingeelus. Palju enam tundub mulle, et meie võime leida vähemalt peaaegu ühise keele selle poolest, et Eesti Vabariigis peab maksma õigusriiklik põhimõte. Ainult erakordsete nõuete puhul tahetakse administratiivvõimu kasutada Kaitseisukorra seaduse alusel suuremas ulatuses kui muidu. Kodanik-

kude vahekordade lahendamisel ei tohi mõõduandev olla ainuüksi administratiivvõim. Erapooletul kohtuvõimul peab olema oma osa etendada kodanikkude vahekordade lahendamisel omavahel kui ka valitsusvõimuga.

Valitsuse esindajate seletusi ära kuulates tohiksime veenduda, et meil tahetakse edaspidi selles mõttes ka lojaalselt käsitada kaitseisukorda. Nagu siin on kinnitatud, peab kaitseisukord olema suunatud mitte lojaalsete kodanikkude surumisele ja terroriseerimisele, vaid ainult illojalsete olluste pidurdamisele Eesti riikliku iseseisvuse rahuliku arengu huvides. Seaduslikkuse alusel tegutsevad ja häälestatud kodanikud ei pea olema asjata häiritud ega takistatud kaitseisukorra läbi.

Need töötused kaaluvad palju, kui meie usume, et nad on antud ausalt ja otseselt. Isiklikult on mul tunne, et need töötused on õiglaselt mõeldud.

Seepärast tahaksin ma siis loota, et Vabariigi Valitsus, õieti tundes silmapilgu tõsistust ja niihästi valitsusvõimu kui ka kogu rahva vastutust iseseisva Eesti rahvariikluse kaitse ning kindlustamise suhtes, edaspidi katsub liikuma panna ja tööle rakendada meie rahva loovaid jõude erakordsetes oludes just vaimustatud isetegevuse teel ja vabaduse vaimus, mis ennast ise kitsendab riiklikkuse nõuete ja vajaduste kohaselt; õigusriikluse õhkkonnas, kus ka administratiivvõim peab jääma riikliku vajaduse ja seaduslikkuse piiridesse, kui ta täidab oma kohust riigi ja rahva tuleviku kindlustamisel.

Aruandja L. Vahter (lõppsõna): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! On küsitud, mis on kaitseisukord meile andnud. Selle peale on muidugi võimata vastata sellepärast, et ei saa võrdluseks seada olukorda, kus seda kaitseisukorda ei oleks olnud. Aga kui meie viie-kuue viimase aasta ajalugu oleme jälginud, siis võime küll öelda, et on olnud momente, kus Kaitseisukorra seaduse alusel tugev võim on osutunud demokraatia päästjaks. Kaitseisukord ei ole muud midagi, kui preventiivne abinõu, ta on nagu tuletõrje vahendid, mis seisavad vaikselt niikaua, kui ei ole tuld ega suitsu.

Ühenduses käesoleva küsimusega on toodud ette mitmesuguseid asjaolusid, mis üldse kaitseisukorda ei puutu ja on leidnud väär tõlgitsemist, nagu kõigepealt kirikuküsimus. See ei ole mingi eriline kaitseisukorra küsimus, vaid selle lahendamine on sündinud sellekohaste normaalaja seaduste põhjal.

Siis toodi ette, et kaitseisukorra tõttu ei olevat välja antud ärakirja mingist juurdlustest valetunnistaja vastutusele võtmiseks. See ei ole ka küsimus, mis puudutaks kaitseisukorda, vaid Kriminaalkohtupidamise seaduse küsimus. Kriminaalkohtupidamise seadus ei võimalda juurdlustest ärakirjade väljandmist, küll on aga asjaosalistel võimalik kõike kaanest kaaneni välja kirjutada, kuna kaebuse korral prokurörile nõutakse juurdlust kaebuse juurde. Kuid kaitseisukorraga ei ole sellel asjal midagi tegemist.

Kui tuleme käesoleva küsimuse juurde seisukohaga, et praegune aeg võimaldab kaitseisukorda ära jätta, siis võib olla see kiiduväärt idealism, mitte aga realistlik. Praegune aeg on sarnane, mis ei võimalda kaitseisukorra kaotamist, ja loodan, et enamus meist tunneb kaitseisukorra praegu vajalikuma, kui kunagi enne.

O. Lõvi (häälet. motiiv.): Kuna mina rahva huvides pean tarvilikuks kaitseisukorra võimalikult viivitamata ärakaotamist, praeguse valitsuse ettepanek aga näeb ette teise võimaluse, s.t. kaitseisukorra edasijätmise, ja kuna minul ei ole usku sellesse, et kaitseisukorra edasikestmisel olukord tunduvat laheneks, vaid on koguni karta, et reaktsioon muutub tugevamaks, siis arvestades neid asjaolusid, hääletan rvkl. Jõeäär'e ettepaneku poolt. (Vahehüüe.) Kui see ettepanek hääletamisele ei tule, siis on minu seisukoht vähemalt fikseeritud.

Juhataja: Nagu mul oli au Riigikogule ette kanda, tuleb hääletamisele vastavalt Põhiseaduse nõuetele ja Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjoni seisukohtadele järgmine vormel:

„Vabariigi Presidendi otsus 8. septembrist 1939 kaitseisukorra väljakuulutamise kohta jätta kinnitamata.”

Hääletamine toimub ainult „poolt“, kusjuures vormeli vastuvõtmiseks peab olema poolt vähemalt 61 häält.

Rvkl. Jõeäär on oma ettepaneku tagasi võtnud ja esitanud uue, mis on analoogiline sellele vormelile, mis hääletamisele tuleb, mispärast rvkl. Jõeäär'e ettepanek iseseisvalt hääletamisele ei kuulu.

Asun hääletamisele. (Helistatakse kõrvalruumesse. — Hääletatakse.) Vormeli poolt on 11 Riigikogu liiget, seega ei ole vormel saanud Põhiseaduse § 144 teises lõikes

ettenähtud häälteenamust ja on tagasi lükatud.

Selle otsuse alusel ja Põhiseaduse § 144 jõul Vabariigi Presidendi otsus 8. septembrist 1939 kaitseseisukorra väljakuulutamise

kohta kogu vabariigis üheks aastaks, arvates 12. septembrist 1939 kell 17, jääb kehtima.

Päevakord on läbi.
Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.45.

O. Pukk.

Koosoleku juhataja.

E. Maddisoo.

Riigivolikogu Peasekretär.

RIIGIKOGU 6. JA 7. ÜLDKOOSOLEKU STENOGRAAFILISTE ARUANNETE LISAD

V istungjärk.

1939.

3.

VABARIIGI PRESIDENDI OTSUS nr. 188.

8. septembril 1939. a.

Põhiseaduse § 144 esimese lõike ja Kaitse-
seisukorra seaduse § 5 alusel kuulutan
välja kaitseseisukorra kogu Vabariigis üheks
aastaks, arvates 12. septembrist 1939. kell 17.
Käesolev otsus avaldada Riigi Teatajas.

(K. Päts)

Vabariigi President.

(K. Eenpalu)

Peaminister.

(R. Veermaa)

Siseminister.

VABARIIGI VALITSUSE OTSUS

8. septembrist 1939. a.

Teha Vabariigi Presidendile esitis kuulu-
tada välja Põhiseaduse § 144 esimese lõike
ja Kaitseseisukorra seaduse § 5 alusel kaitse-
seisukord kogu Vabariigis üheks aastaks, ar-
vates 12. septembrist 1939. kell 17.

(K. Eenpalu)

Peaminister.

(R. Veermaa)

Siseminister.

(K. Terras)

Riigisekretär.

Seletuskiri

kaitseseisukorra kehtivuse pikendamise otsuse
juurde.

Kaitseseisukorra kehtivuse pikendamise
vajadus on tingitud käesoleva silmapilgu äär-

miselt pinevast rahvusvahelisest olukorrast ja
sõjalisest tegevusest välisriikide vahel Euroopa
mandril, mille ulatust ja edaspidist käiku ei
suuda keegi ette näha.

Erakordne aeg nõuab ka siseriigis era-
kordset valvelolekut, mida on asunud teos-
tama oma endakaitse kindlustamiseks kõik
Euroopa erapooletud riigid ja mis ka meile
on möödapääsematuks riiklikuks vajaduseks,
et olla ette valmistatud kõige võimaliku ära-
hoidmiseks, mis väliste sündmuste mõjul
võiks kahjustada meie erapooletust ja riigi
julgeolekut.

Neil põhjusil tuleks kaitseseisukorra kehti-
vust pikendada ühe aasta võrra.

8. septembril 1939.

(R. Veermaa)

Siseminister.

4.

*Riigikogu üldkoosoleku üld-
komisjoni ettepanek 24. X 1939.*

Riigikogu üldkoosolek otsustab:

Vabariigi Presidendi otsus 8. septembrist
1939. a. kaitseseisukorra väljakuulutamise
kohta kogu Vabariigis üheks aastaks, arvates
12. septembrist 1939 kell 17, jätta kehtivaks.

Seletuskiri.

Riigikogu üldkoosoleku üldkomisjon ühi-
nedes Vabariigi Presidendi otsusele lisanda-
tud seletuskirjas toodud motiividega esineb
Riigikogu üldkoosolekule ettepanekuga, jätta
kehtima Vabariigi Presidendi otsus 8. septemb-
rist 1939 kaitseseisukorra väljakuulutamise
kohta (RT 1939, 74, 586).

www.books2ebooks.eu